

רותי לב

התש"ה-התש"פ

2020-1945

רותי שלנו הלכה לעולמה בפתאומיות ב-16.4.2020
והיא בת 75.
בחוברת זו מובא לקט מדברים שכתבה ומדברים
שנכתבו לזכרה בימים שלאחר מותה.
רותי איתנו ובלבנו לעד.

משה כותב את סיפור חייה של רותי

רותי, בת יחידה למאשה ולאברהם ורד, יצאה לאוויר העולם בחג השבועות של שנת 1945. היא נולדה בחודש השביעי להיריון של אמה, ולכן בילתה את חודשי חייה הראשונים באינקובטור. היותה בת יחידה השפיע מאוד על חייה. כך גם העובדה ששתי משפחות הוריה נספו בשואה, הטילה צל כבד על ילדותה. קשר השתיקה השרה דוק של עצב בבית המשפחה, שחייתה בצניעות ותוך הסתפקות במועט, שהיו אופייניים להרבה משפחות באותה תקופה.

הם גרו בדירה ברחוב שינקין בתל-אביב בשותפות עם עוד משפחה, וחלקו את המטבח והשירותים. לימים, במסגרת השתלמות בכתיבת סיפורי-חיים, תכתוב רותי סיפורים קצרים מדהימים על מה שעבר עליה בילדותה. באותה תקופה נזרעו זרעי היכולת הספרותית העוצמתית שלה. רותי הייתה מחביאה את הספרים מתחת לשמיכה וקוראת בהסתרה, במקום להסב לשולחן האוכל עם ההורים, במקום לעשות שיעורי-בית, במקום לישון.

ברבות השנים יזמה רותי מסע של כל משפחתנו, כולל נכדינו, אשר החל באותו בית. היא הראתה לנו איפה עמדה מיטת התינוקת שלה, תיארה בפרטי-פרטים את חוויות חייה הראשונות, את המראות שניטעו בזיכרונה. עמדנו שם המומים מכל מה שזכרה ומיכולת התיאור הפלסטית שלה. משם הובילה אותנו רותי דרך גינת המשחקים שבה הייתה מבלה עם הוריה, אל קן "השומר-הצעיר" שבמקומו נבנו בתי-מגורים רבי-קומות. לקינוח, הגענו אל הדירה אליה הם עברו ובה התנהלו חייה עד שהגיעה לנחשון. רותי הגיעה ל"השומר-הצעיר" דרך חברותיה. מהרגע שדרכו רגליה בקן צפון-ת"א, הפך מקום זה למרכז חייה ולמפלט מהבית. בעצם, כל תהליך התבגרותה שזור בתנועה. אבא שלה היה אומר לה בהומור מר: "אז אולי בכלל תיקחי את המזרן שלך ותישארי לישון שם."

בהיותה בת 19, מתה אמה של רותי ממחלת האלצהיימר. רותי יצאה להדרכה בתנועה ברמת-גן, מה שאיפשר לה להיות קרובה יותר לאביה ולהפיג מעט את בדידותו. בקיץ 1967, זמן קצר לאחר מלחמת ששת הימים, רותי ואני נפגשנו ב"נופש רווקים" של התנועה הקיבוצית, וב-1968 נישאנו. רותי נשלחה ע"י נחשון ללמוד ב"אורנים" הוראה בכיתות יסוד, ואנו התגוררנו במעוז-חיים, שבו נולדתי וגדלתי.

ב-1969 עברנו לנחשון וב-1970 - לפני 50 שנה ושלושה ימים - נולד בנו הבכור אילן. רותי עסקה בחינוך בבית הספר המקומי בנחשון. בהמשך נולדו חגי ונדב ומשפחתנו חיה את שגרת חיי החינוך, העבודה והיצירה.

רותי יצאה ללמוד ספרות ותנ"ך באוניברסיטה העברית בירושלים. שם היא פרחת ונהנתה מאוד. היא הייתה הסטודנטית המצטיינת בחוג לתנ"ך, למדה אצל גדולי המורים והחוקרים, ששמם הלך לפנייהם, וסיימה עם תואר MA. האוניברסיטה זיהתה את יכולותיה והציעה לה להמשיך ללמוד לתואר דוקטור, ללמד בה ולעסוק במחקר. אבל רותי הייתה יציבה בדעתה וחשבה שיותר מעניין אותה לעסוק בחינוך של נערות ונערים בגיל ההתבגרות, ולעצב את אופיים על סף היותם אנשים בוגרים.

רותי נכנסה לעבוד ב"צפית", זהה אולי החלק המשמעותי ביותר ברקמת חייה. שם היא הביאה לידי ביטוי את כל יכולותיה, בעיקר כמורת-דרך לחיים של תלמידותיה הצעירות. באמצעות החכמה הטמונה בספרים ובאמצעות הכריזמה הרגישה והעמוקה שהייתה לה, היא השפיעה על תהליך ההתבגרות שלהן

בעוצמה חסרת תקדים. חלק מתלמידותיה במגמת הספרות פנו לעיסוק בתחום זה בהיותן בוגרות. היא הייתה מעורבת בנפתולי התבגרותן בתחומים האינטימיים ביותר. שנות עבודתה ב"צפית" היו המאושרות ביותר בחייה, ברמה הרוחנית והאינטלקטואלית. אנו, בני משפחתה, ידענו זאת, אך מלוא העוצמה של חשיבותה והשפעתה עליהן התפרץ כמו צונאמי בימים האחרונים, בהיודע דבר מותה. כמות ה'פוסטים' בווטסאפ, וגם אורכם, הממו אותנו.

רותי הייתה אחראית על הוראת הספרות ב"צפית", הדריכה וגידלה את המורות שלימדו לצדה במטרה שתמשכנה את דרכה החינוכית, שתשמרנה על הגחלת הייחודית שהיא התוותה. כתף אל כתף עם דורית פרידמן, יצרו שתייהן מערכת חינוכית ספרותית ברמה מדהימה.

במקביל קרו דברים במישור המשפחתי. אברהם, אביה של רותי, נגאל מבדידותו ועבר להתגורר בנחשון. הוא התערה בחיי השגרה של המשפחה, ורותי נהגה לומר: "יש לנו ארבעה ילדים והוא הילד החמישי". הוא היה כלול בסיבוב הלילי אצל הילדים לפני ההליכה לישון, היה שותף למפגש המשפחתי היומי בשעות אחה"צ והערב, ולא החמיץ אף פעילות משפחתית.

ההיריון הרביעי של רותי השתבש, והתינוק מת כשבוע לאחר היוולדו. כעבור כשנה, קיבלנו את הדובדבן שבקצפת - בתנו עפרה.

לרותי היה עוד פרק חשוב ומשמעותי בחייה. עם יציאתה לפנסיה, עברה קורס להנחיית קבוצות ב"שיטת אדלר" וקורס בכתיבת סיפורי-חיים, יחד עם חברותיה, שלומית שניר ובתיה פילץ מרבדים. היא עברה לעסוק בחוגי ספרות למבוגרים ובהנחיית כתיבת סיפורי-חיים לבנות השבעים, השמונים והתשעים. גם כשכבר היה קשה לה פיזית, הבנות לא היו מוכנות שתפסיק את החוג. הן שתו בצמא את דבריה ואהבו את הדינמיקה הקבוצתית שהיא יצרה במפגשים שלהן.

בשלב מסוים הבינה רותי שעליה ללמוד לנהוג ברכב, כאמצעי לעצמאותה בכל עיסוקיה. גם כאן היא הוכיחה שאין דבר העומד בפני רצונה.

מעורבותה של רותי בחיי קהילת נחשון הייתה בעיקר בתחומי תרבות. יחד עם שלומית, חברתה הקרובה ביותר, ממש כמו זוג תאומות, הן הפיקו הרבה אירועי תרבות: חגים, ימי-הולדת, טקסי ימי-זיכרון לשואה ולגבורה, ערבי יום-כיפורים. שתייהן עיצבו מסורות בכל אחד מהטקסים האלה. לאחרונה עסקו בהפקת "חג השבעים" לנחשון.

רותי ושלומית הפיקו את כל הלוויות של חברי נחשון, והעניקו משמעות מיוחדת לטקסי הלוויה הקיבוצית. רותי נפגשה עם בני המשפחה האבלה, ראינה אותם, העלתה על הנייר את תמצית הדברים ששמעה, ואז ישבה שעות על גבי שעות ליד המחשב ועיבדה את זה לסיפור-חיים מסודר, כשהיא מבקשת ממני לעזור לה קצת בניסוחים ובתחביר. בהפקות של כל האירועים הללו, רותי לא התפשרה, דאגה שהכול יהיה מסודר מראש טיפ-טופ, שהכול יזרום ללא תקלות.

מעבר לכל הנאמר עד כה, התחום שהיה החשוב לה יותר מכל תחום אחר הוא המשפחה. היא נלחמה כמו לביאה על עתיד ילדיה ונכדיה. היא אמרה לי חזור ואמור: "לי הייתה משפחה עם חסר ענק, אני אדאג שבמשפחתי שלי זה יהיה אחרת". ואכן, היא הייתה אשת משפחה למופת. דאגה לכל פרט ופרט במשפחה. היא מצאה המון נחמה באמצעות הקשרים עם המשפחה שלי, ובראש וראשונה עם הורי,

איתם היו לה יחסי אהבה מיוחדים. כל בני המשפחה המורחבת אהבו אותה. היא יזמה מדי פעם מפגשים משפחתיים בביתנו ובני המשפחה כולם זרמו אלינו.

הקשר של רותי עם נכדינו, ההשקעה והאהבה שהרעיפה עליהם, התרומה שלה להתפתחות כל אחד מהם, הוא משהו שאין בכוחי לתאר. כשאושפזה במחלקה ההמטו-אונקולוגית ב"שיבא", והייתה מסוגלת קצת להלך, התיישבה במסדרון המחלקה, פתחה ספר סיפורים לפעוטות שהבאתי לה מהבית, והקריאה אותו בווטסאפ לנכדיה בעוד הרופאים והאחיות נעצרים בהשתאות ומקשיבים גם הם לסיפור... וכשלא היה איתה ספר, היא המציאה סיפורים מהראש, לרוב על הכלבים והחתולים שהיו לנו.

ליחסים בינינו היו שורשים עמוקים של מנטליות משותפת, של הסכמות ערכיות על מהות החיים. השלמנו זה את זה בגישה המוסרית והערכית לחיים, כמו גם בענייני היומיום השוטפים. ידענו להמשיך לאהוב גם בעת חילוקי דעות, ובהחלט היו גם כאלה. עכשיו, אחרי חיים משותפים כל-כך טובים איתך, אישה אהובה, עלי ללמוד לחיות מחדש, כמו תינוק שעושה את צעדיו הראשונים. ביתנו המשותף ריק בלעדיך.

ערמות הספרים בכל פינה מונחות מיותמות, כאילו יצאת לרגע ומיד את חזרת.

נפרדנו במרכז הקורונה של תל השומר. הכרתך כבר הייתה מעורפלת, אבל הצלחת לפתוח סדק צר בעינייך ולהביט אלי לרגע, ולי הייתה הזדמנות אחרונה ללטף ולנשק אותך. שם, בבדידות הקורונה הבלתי נתפסת, סיימת את חייך.

יש מי שמשוכנעים שעם מותו של הגוף, הנשמה חיה וקיימת. היא יוצאת מהגוף ועוברת לאדם אחר. מי שנשמתך תעבור אליו, יהיה המאושר באדם.

נחיי בשלום רותי שלי.

רותי יקירתי, אהבת חיי, כבר יותר מחדש שאני בלעדייך ונדמה שהכאב רק עכשיו מתחיל. חסרוניך הולך ומתעצם. בימים הראשונים ההכרה ממש לא קולטת שאת אינך לידי. שהמיטה אותה חלקנו לאורך 52 שנים עכשיו ריקה. שהמקור ריק ואין בו התבשילים שכל-כך אהבתי. אין עם מי לחלוק את הדברים הכי אינטימיים שכל-כך התרגלתי לחלוק איתך.

הייתה לנו אהבה מלאת תוכן ועניין משותף, שהזין את השותפות בכול, מהדברים הקטנים והיומיומיים ועד ההחלטות הגדולות.

היו לנו חיים מאושרים יחד, כפי שציננת בעצמך במילותייך האחרונות, אותן הכתבת לאחות ששלחה אלינו דרך הווטסאפ. הרגשת שהסוף קרב ואני, בבדידות ובריוחוק הכל-כך אכזרי שנכפה עלינו, פרצתי בבכי, בכי גואל, שנותן מוצא לכאב ולמחנק בגרון.

אני מסתכל על אורי, הנכד המתוק, איך הוא עושה את צעדיו הראשונים בהליכה על שתיים, וחושב לעצמי, הרי אני ממש כמוהו, עכשיו צריך ללמוד ללכת מחדש.

לא אחזור על קורות חייך, רותי, אותן כתבתי להלווייתך, רק אחזור על המוטיב הדומיננטי של חייך, היכולת להשתנות ולהתפתח. הכרתי אותך כשהיית צעירה חסרת ביטחון, עם מטען כבד של עבר משפחתי עצוב וכמעט קשה מנשוא. אבל את, בדומה לאנשים ידועים בהיסטוריה, ידעת להפוך את העבר הזה למקור של עוצמה מדהימה. עוצמה שהגיעה לשיא בכתיבת הסיפורים הקצרים על חוויות ילדות שנטבעו בזיכרוניך. אפיזודות שהיית מספרת לי עליהן, לעיתים, על כוס קפה או במיטה לפני השינה. אפיזודות שעיצבו את מי שהיית. מבחינתי, את היית סופרת בלתי ממומשת.

התפתחת להיות אישה חזקה, דומיננטית בכל התחומים שבהם עסקת. חינכת והשפעת על דורות של תלמידות, שחלקן הלכו בדרכך, דרך הספרות, דרך המילה הכתובה.

בנית את מהלך חייך ואת אופייך במו-ידייך. למשל, מתוך החוסר במשפחה גדולה וענפה, בנית את מערכת היחסים שלך עם המשפחה שלי. היית למוקד של משפחתיות. את היית הרוח החיה בבניית התוספת לביתנו, כדי שאפשר יהיה לארח בני משפחה. לא הרבה זמן לפני לכתך מאיתנו, התכוונת ליזום מפגש של כל המשפחה אצלנו. "לא צריך לחכות ליום הולדת של מישהו מאיתנו", כך אמרת לי, "פשוט בא לי להיפגש עם בני המשפחה".

היית סבתא מדהימה. השתמשת ביכולת המקצועית שלך כמספרת סיפורים, לחיזוק הקשר עם הנכדים ולקידום האינטלקטואלי. התיישבת במסדרון של המחלקה ההמטולוגית בשיבא ובשארית כוחותייך הקראת סיפור לפני השינה לנכדייך שרה ויונתן, כשצוות הרופאים והאחיות משתאה ונהנה גם הוא מהסיפור. כל-כך אני מקווה ששרה, למרות גילה הרך, תזכור אותך ואת האהבה הענקית ששררה ביניכן. את אהבתך לספר ולסיפור ואת חשיבותם לעיצוב האדם, הורשת לתלמידותיך בדרכך הייחודית. חלקן, בהשפעתך, הפכו בעצמן למורות לספרות. אחת מהן טמונה ממש כאן לידך.

ידעת ליצור קשר כל-כך מיוחד עם בן. הוא לבטח ינצור אותך ואת מה שהענקת לו לתמיד. שלחת אותי לברוקלין לעזור לנועה ולנדב לטפל בנכדים. "אני אהיה יותר לנטל מאשר לעזרה, בגלל מצב בריאותי", אמרת לי, וכרגיל, ידעת היטב מה את אומרת. כואב לי שלא הספקת לחוות יחד איתי את השמחה עם חזרתם ארצה.

ולבסוף, הקשר הסימביוטי שאי אפשר לתארו במילים, בינך לבין עפרה שלנו. כפי שהיא אומרת, כדי לנחם את עצמה ואותי, "העיקר היא נשמתך שעזבה את הגוף וממשיכה להתקיים".
רותי, אני מנסה לסיים עם דברים של השלמה, תוך שאני מרגיש את הכאב, את הצער על הליכתך, את המחנק הנורא בגרון.
אני ממש לא מסוגל עדיין להפנים את אי-הימצאותך לידי, שלא אראה, לא אשמע, לא ארגיש אותך יותר. התמונות, ההקלטות, החלומות בשוכבי במיטתנו המשותפת, הדימויות שאני משתמש בהם בכדי להרגיש אותך לידי.
נוחי בשלום אהבת חיי.

אילון, בנה הבכור של רותי, ביום הלוויה

זהו, אמא, הגענו לסוף המסע, הנה את כאן, במקום שאת מכירה כל כך טוב. לפני 39 ימים יצאת מהבית לעוד יום רגיל, ולא ידעת שלא תשובי הביתה. אמא, תמיד ידעתי שנצטרך יום אחד להיפרד... ועכשיו הלב מסרב... פגשתי אותך בפעם האחרונה לפני 20 ימים, בחטף, לחצי שעה ולא ידעתי שצריך להיפרד... וכשהלכתי, עוד היית חזקה ונחושה ומפוקסת במלחמתך במחלה. כהרגלך ניהלת את העניינים, מטלות והנחיות לכל אחד. לא ידעת שבעוד שעה יבואו לקחת אותך למחלקת הקורונה. נפרדנו דרך המסך, וכשנגמרו המילים, וכשאחזנייך נחלשו, נשאר רק המבט בעיניים. גם את הפרידה עשית באצילות ובאומץ. לא רצית להתחבר למכשירי הנשמה, וכך היה. הלכת מבלי לסבול כאב, גאה, לוקחת שליטה על חייהך עד לרגע האחרון. לך לא יחליטו – את תקבעי! אמא, אין מילים לתאר את מה שקורה כאן בימים האחרונים, הצער והכאב, האהבה שכולם מביעים כלפיך. אמא, איך נפרדים מאמא שכמותך? את לא היית אמא קלה. היית אמא דעתנית, אמא שידעת מה טוב ומה לא טוב לבן שלה... לא תמיד היה קל לעמוד מולך. ידענו גם לכעוס וגם לריב... אבל אחרי שהתבגרת, יצרנו בינינו יחסים נפלאים של אמא ובן. אמא, את קורות חייה המיוחדים שהפכו אותך למה שהיית, אתן לאחרים לתאר. אשאיר לתלמידייך האהובים לכתוב על מעלותיך ועל יכולותיך לשבות את לב האנשים. לי נשאר רק לומר לך תודה על מי שהיית לי, תודה על כל מה שנתת לי. אוהב וכבר מתגעגע.

אוהב אותך כל-כך, ולעולם לא ניפרד

חגי, בנה של רותי, ביום הלוויה

אמא

המילה הכי טעונה שיש, תמצית הרגש והקשר עם החיים. כל מה ששלם וששבור ושניסיתי כל חיי לאחות. שאהבת אותי הכי שאפשר גם כשלא הסכמנו על שום דבר. שהיית בילדותי **החברה הכי טובה שלי** ואני שלך... והייתי עבורך מציאות של אהבה... על רקע מציאות הפוכה שסחבת איתך כצל מילדותך בתל אביב. גדלת **כבת זקונים יחידה** להורים שמשפחתם נספתה בשואה. העצב, האשם וחוסר הביטחון שספגת, היו אותו הצל שגם עיצב את זהותך העצמית. איתם הגעת בכיתה ח' ל"ש"צ שהפך לבית חלופי עבורך ועם הש"צ לקיבוץ. וגם בקיבוץ את עם אותם הפחדים וה"דיים השמאליות" מבית אמא. והמפלט הוא בספרים, שאותם את קוראת בקצב מסחרר, כ-4 ביום לפחות... כך סיפרת לי מההתחלה, ששני דברים את אוהבת בחיים: ספרות ותנ"ך. וגם קראת לי בגלל זה בשם תנכ"י - חגי. וגם כי שהייתי כמו חג בשבילך. אני, שמזכיר לך אותך, עם האווובר רגישות, שפחות אוהב לימודים, למרות שיכול להצטיין כמוך... וגם תולעת ספרים כמעט כמוך. נו... חצי ממך... רבע...

ויחד עם **האהבה שלך הכל-כך טוטאלית**, התחיל להיווצר בי הרצון בעצמי לפרוש כנפיים, תחת כובד כנפי האמא הפולנייה, שכל-כך אוהבת וחשוב לה ורוצה שאהיה כמוה, שאצדיק לה את מה שהיא. ומי אני?! ואת, אחרי לימודי הספרות והתנ"ך באוניברסיטה העברית, שסיימת בהצטיינות, התחילה הפריצה של החיים שלך **כמורה לספרות ותנ"ך אהובה ונערצת** בתיכון ובחטיבת הביניים ב"צפית". קצת אחרי זה אני מצטרף ל"מוסד צפית", עם אותם קשיי קשב וריכז, בנה של המורה לספרות (כבר רק ספרות...), המתוסכלת מהכישרון המפוספס של בנה, ה"מבזה עצמו" שוב ושוב... כדברייך אלי...

אבל **המשכת להצמיח את עצמך במו ידיך**, במו שכלך החד, ריגשך הסוער וערכים שרכשת, לאישיות שהיית, המנוגדת למקום שממנו התחלת: אישיות שבה את קודם כל אמא, שדואגת וכל הזמן נותנת ונותנת מעצמה. וכעת גם מורה, שתלמידותיה מוקירות אותה לכל החיים על מה שנתנה להן. ובכלל, אישה דעתנית מאוד, שמתבטאת בביטחון אינטלקטואלי ואפילו בבוטות לעתים. אשת תרבות המפיקה טקסים ואירועים בקהילה הקיבוצית. גם כאן ההתמסרות והנתינה הן ללא שיעור.

פיתחת לך **חשיבה עצמאית, דעתנית וצורך ויכולת לנהל את כולם**... וקח שני דעתנים, הוסף לתבשיל את פער הדורות בתפיסות עולם, וערכים, ואיך לממשם... וקבל מצב ספרותי דרמטי מתמשך... והנה אנו עומדים כאן היום, ביום ההלוויה שלך, הנופל בדיוק על יום השואה. היום שתמיד היה עבורך, הקשה והטעון ביותר. ואת ניצחת את העצב, הבדידות והפחדים שהורישו לך בילדות, על ידי משפחה שטיפחת לתפארת וקריירה נהדרת. וביום הזה, בתקופה הזו, אנו עומדים בסכנה של שואה מסוג שונה, מגיפה שתוקפת את העולם כולו ושבה נפלת.

ביום הזה אני מתחייב לחזון שהורשת לנו ברוחך המעצימה והמעשירה. מחויב שהמסר ימשיך לצמוח בשלב החדש שנוצר בחיינו ועם מותך בצל הקורונה וסיום העולם הישן שהמסבר הזה מייצג. שנדע לממש עולם חדש ושונה, על בסיס מה שקיבלנו ממך אמא, עולם של אהבה ונתינה! (מבטיח גם לדאוג לאבא ולעופרה ולכל המשפחה, כפי שביקשת לקראת הסוף, שכולם יהיו בסדר ויתקדמו בביטחה).

ולסיום, אם לדבר על "עולם חדש", אז **העולם החדש המשותף של שנינו, שסוף-סוף השלים בינינו, היה הבת שלי, שרה**. הנכדה האהובה שנולדה לגמרי בזכותך!! אחרי קשיים רבים. בת-זקונים יחידה כמוך (לפחות נכון לעכשיו). השקעת בה את כולך. גידלת אותה והיית הדמות המשמעותית בחייה הנפלאים עד כה. היא הייתה ממשיכה ואוהבת אותך עד גיל 12, הגיל שסיפרת למורן שקיווית ללוות אותה עד אליו, ולוודא שאותה האהבה שלך ממומשת...

(אגב גם עם אשתי, מורן, הסתדרתן תמיד כל-כך טוב ובאהבה, למרות ואולי בזכות השוני ביניכן). אבל היה כבר מאוחר מדי. לא הספקת להישאר עד הגיל שאבא שלך האהוב עלייך כל כך הגיע אליו. אביך, סבא אברהם, שתמיד אמרת שאני כל-כך מזכיר לך אותו... וגם שרה מזכירה אותך. אבל ידעת בסוף שיהיה בסדר. שיחד עם מורן נמשיך אותך, וניתן לה מה שצריך כדי להיות האדם הנפלא שהיא תהיה, והשארת לנו לעשות זאת בדרך חדשה.

זיכרון אחרון:

בערב האחרון שלך, במתחם הבידוד בתל השומר, ראינו אותך בפעם האחרונה דרך הזום וניסינו לקרוא לך: "אמא!" ואת כבר לא שמעת, אך כששרה צעקה לך: "סבתא, אני אוהבת אותך", ראינו את הזיק חזר לעינייך ואתך מהנהנת בהבנה. שרה נופפה לך בידה ואת הגבת בנפנוף, ואחרי זה היא הפריחה לך נשיקה באוויר ואת החזרת לה באותה צורה. את הסימנים המוסכמים האלו ביניכן לא יכולת שלא לזהות אפילו ברגעיך האחרונים, סימן לתקווה ולהתחדשות החיים.

פרידה:

שלשום בלילה, כבר ארבעה ימים אחרי פטירתך, שכבתי במיטה ופתאום הבכי התחיל סוף-סוף לזרום בעוצמה, ואיתו חזרה אלי תמונה של הפרידה ממך, כפי שראיתי אותה בדימויני מספר פעמים לאורך השנים, ואשר לא התגשמה בגלל תנאי הבידוד שבחסותם הסתלקת.

בתמונה שראיתי, רציתי ללטף לך את הראש, להסתכל לך בעיניים ולהגיד מכל הלב:

אמא, תודה. תודה שנתת לי חיים, תודה שאהבת אותי הכי הרבה שאפשר. "אוצר, אתה אוצר ולא ילד" היית אומרת לי. תודה שהיית החברה הכי טובה שלי, שפתחת את כל ליבך, שהאמנת לי שאני החבר הכי קרוב.

וסליחה אמא: סליחה שמשלב מסוים לא יכולתי להמשיך ולקבל את אהבתך. סליחה שהייתי הכאב ואכזבת חייך.

ושוב תודה שהגענו להשלמה שהביאה להתחדשות.

אז לסיום, אגיד שוב את מה שלא הצלחתי להגיד פנים אל פנים, אמנם שקצת צעקתי לך לזום: את מה שהיה מגיע לשנינו שאגיד:

אמא, אני אוהב אותך! ותודה על הכול!

נדב, בנה של רותי, ביום הלוויה

כמה פתאומי זה היה, וכך זה גם ישאר. פתאומי לעד - אוקסימורון אלתרמני שאני יכול ממש לשמוע אותך מסבירה לי בפעם הראשונה, כשהייתי ילד. ביום חמישי ה-12 במרץ קמת בבוקר ונכנסת עם אבא לאוטו שלכם בדרך לבדיקה בקפלן, ולא יכולת לנחש שזו הפעם האחרונה שאת רואה את הבית שלך. מאז הפכת נוודת בין מחלקות, משילה אט-אט ובעצם כה מהר, את המוכר והיציב והנשלט למעין חיי ארעי, בהם עולמך החומרי הצטמצם למיטה וארונית. בהתחלה היה לך שם אבא, אהבתך ומשענתך ב-50 השנים האחרונות, לתמוך ולספק מהמוכר, ואנחנו, הילדים והנכדים וכל החברים, דרך הטלפון והוידאו. זה היה מספיק. גייסת כוחות, כפי שידעת לעשות ברגעי משבר, והיית יציבה ואופטימית. הגורל ראה שזה כנראה לא מספיק כדי לשבור אותך, ואז גם זה נלקח, ונלקחת ונותרת לגמרי עם עצמך, כשאנחנו מפציעים מדי יום על מסך הווידאו, נוכחים כמה שאפשר עם מילים וניגונים ועידודים וניחומים, אבל לא יכולים לתת יד ולהיות לידך ממש. נמוגים מיום ליום בתוך ההזיה, החלום המטורף והבלתי נתפס ששבו נלכדת ונלכדנו כולנו בימייך האחרונים. משפשפים את העיניים, וצובטים עצמנו שוב ושוב כי אולי חזיון האימה הזה לא ממשי - אמא שלנו האהובה, שהייתה הקרקע, הלב, מרכז השליטה של משפחתנו, נידונה לבלות את מה שהתברר כימיה ושעותיה האחרונות, מנותקת מאיתנו במקום זר ומנוכר, מטופלת על ידי אנשים ממוגנים מכף רגל ועד ראש, שנכנסים במשורה כל כמה שעות, ואנחנו מנועים מלהושיט יד חמה ולהיות איתך בגופנו ברגעי האימה.

אמא, לו יכולת לראות מבחוץ או בדיעבד את הכול, היית בטח אומרת שזו ממש אלגוריה בסגנון קפקאי או גוגולי, על גורלו של האדם. אבל לא היית מבחוץ ולא היה בדיעבד, את היית בתוך הסיטו והוא סגר עלייך. וגם בתוך זה מצאת כוחות ואת צלילות הדעת והאומץ להעביר לנו את המסרים שהיו חשובים לך, את בקשותייך ודרישותייך מאיתנו. הכאב על הדרך הבודדה והמייסרת הזו שבה נגזר עלייך לבלות את ימייך האחרונים, הוא עבורי פצע שורף שאולי לא יגליד לעולם.

אבל לא נאפשר לאותו חזיון קפקאי להשתלט על זכרך, להשכיח את מי שהיית. הרי כולנו יודעים חוזרים. היו לך חיים ארוכים, עשירים, מורכבים, מלאים באהבה, עשייה, נתינה, משפחה, חברים, הוראה, ספרות, שירה, וכמובן כמו כל חיים ראויים לשמם, גם כאב, בדידות, אובדן, ואכזבות. אולי יותר קרוב לרומן של דוסטויבסקי. היית אדם שידע לבנות את עצמו מתוך ילדות לא פשוטה עם אם שחלתה כשהיית ילדה צעירה, למצוא בתוך עצמך כוחות ומשאבים, למצוא מקום ושייכות בין חברייך, ב"השומר הצעיר" ובקיבוץ, להקים בית ומשפחה גדולה כמו שתמיד רצית, להפוך למורה מבריקה ונערצת ולגדל דורות של תלמידים. המכתבים המרגשים שמציפים אותנו מאז פטירתך מתלמידייך הרבים, מספרים סיפור עוצמתי על מורה שלא רק צרבה את אהבת הספרות והאמנות בתלמידיה, אלא גם השפיעה פעמים רבות על מהלך חייהם ממש. אני יודע שלא ככה התחלת ושגידלת את עצמך בעצמך במשך שנים, להיות אישה דומיננטית ודעתנית, שידעת לדבר ולהתחבר עם אנשים שונים ולעמוד ללא מורא על מה שנראה לך נכון וצודק.

עבורי, אמא, היית השורש, הלב, בית הגידול. הבסיס של החוויות הראשוניות ביותר - של קשר, של אהבה, הזדקקות, השתוקקות, כאב. וגם של החוויות המורכבות יותר - אומנות, מחשבה, ניתוח, התבוננות בעולם. הבסיס העמוק ביותר ממנו באתי ואליו אשוב, נקודה פנימית כל כך עוצמתית שלובשת צורות שונות,

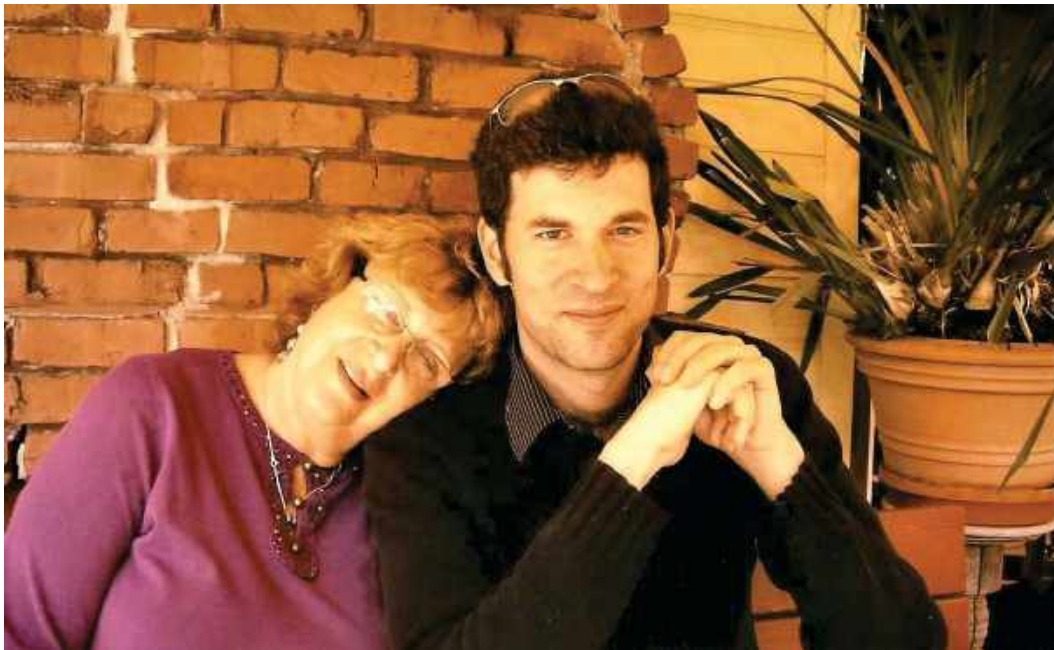

שתמיד נוכחת, שלפעמים רוצים גם להתנתק ממנה אבל אי אפשר באמת, ושאליה תמיד חוזרים. אהבת לדבר על כך שמי שגר ליד הים לא שומע את רחש הגלים, דווקא משום שהם שם כל הזמן. עד שפתאום הם מפסיקים. גם הנוכחות שלך הייתה כל-כך מובנת מאליה, כל-כך בתשתית של מי ומה שאני, ועכשיו כשאת אינך, כל-כך פתאום, כל המובן מאליו הזה נשמט ומתערער.

ב-15 השנים האחרונות חייתי רחוק ממך במישור הפיזי, אבל המרחק, למרות שהיה מכאיב, לא באמת הפריד בינינו. קיוויתי ותכננתי להספיק לחזור לחיות קרוב אלייך ואל שאר המשפחה, להספיק לבלות עוד זמן יחד, ושילדי יזכו להכיר ולהיות איתך יותר.

אולי רק בעוד ימים רבים אוכל להתחיל להכיל מה זה אומר בכלל להיות בעולם שאת אינך בו. עולם שבו אני נוחת בארץ והפנים הראשונות שאני פוגש הם לא פנייך, שבו הטלפון הראשון הוא לא אלייך. רחש הגלים שלך, שנדם, לא באמת ייפסק, הוא יהיה איתנו בזיכרונות, בחלומות, בפנים של ילדינו ובנדר לשמור על משפחתנו, זה על זה ועל מה שהיה חשוב לך יותר מכול.

עפרה, בתה של רותי, בלוויה

אמא...

בכמה משמעויות, רגשות, מחשבות, עולמות שלמים... טעונה המילה הזאת עבורי.
עבורי אמא היא: רגש, הצפה, קשר, כעס גדול, רתיעה, עלבון, השלמה, חמלה, בלבול, קושי, נטישה, פחד,
סימביחה, הכלה, נתינה אינסופית, אשמה, אהבה...
לראות את השם שלך על צג הטלפון – שוב ושוב ושוב ושוב... מנדנדת לי.

"נו, כבר החלטתם אם אתם באים לשבת?"
לשבת מולך, לספר לך, להישאל על ידך, ולדעת שאין עוד אדם שיתעניין בי (ובעולם בכלל), בסקרנות
כזאת. בחיוניות ובערנות כזאת.

להתפוצץ עלייך בלב, ולא להעז להראות את זה.
להגיע לבית שלכם, ולקבל "מבול" של מתנות בלי שום סיבה – "קניתי לך את, וחשבתי אולי תרצי גם
כזה...אה, וגם כזה..." – ולהרגיש שמחה, הכרת טובה, הצפה, כעס...
לפחד לאכזב, לפחד לאבד.

הרי, כידוע, הקשר שלי ושליך, אמא, לא היה פשוט.
כמה שנים ביליתי בניסיונות לפרום את החוטים שקשרו אותנו זו לזו בסימביחה מטורפת, שחרדה
ואהבה משמשות בה בערבוביה, לבלתי היפרד.

אני הרי נולדתי לך – הבת שחלמת עליה וחיכית לה, ועל כתפי הוטל מלוא כובד התפקיד להיות הבת
שלך. למלא את בדידותך, להיות חברתך – אחרי התינוק שאבד לך כשנה לפני שבאתי לעולם, אחרי
הילדות הקשה והבודדה שלך, והאם שאיבדת כה מוקדם.
והרי שתינו – כה דומות וכה שונות.

שתינו רגישות וחשופות לעולם, ולוקחות עמוק-עמוק ללב. שתינו ממהרות לחוש אשמה על כל דבר
אפשרי... אבל את – פעלתנית, מלאת כוח וחיוניות, אינטנסיבית ומנהלת את סביבתך, ואילו אני –
איטית, עדינה, חולמנית ונחבאת אל הכלים.

הרי לצד הכאבים הרבים והחרדה שהורשת לי כששהיתי בתוך הרחם האבל והדואב שלך, נתת לי גם
כל-כך הרבה מתנות:

הצורך לקרוא בהתמדה את מצבי רוחך המתחלפים ואת צרכיך, העניק לי את היכולת הדרושה על מנת
לטפל באנשים ובילדים, ולהבין את הסובלים מחרדה ומכאב, וכך טיפחתי לי קריירה בתחום הטיפול
הנפשי, שהוא המרתק אותי והאהוב עלי ביותר.

הורשת לי את האהבה לקריאה ולמילה הכתובה. סקרנות ואהבת דעת ולמידה. העברת אלי את עולמך
הפנימי העשיר, את האהבה והאיכפתיות שלך.

אז איך לאבד אותך, אמא? האישה שילדה אותי. שהייתי בתוכך, ואת בתוכי? כה קרובה, שהרגשתי את רגשותייך כאילו הם שלי, שהיית מרכז הכובד של חיי?

"בינתיים היא חזרת אלי בכל עת אישן בחלומי.
ואני אומר לה ברוך שובך, בינתיים שבי,
והיא מסדרת את הכר, כמנהגה,
שהרי אין זה טבעי שאם לא תסדר את כר בנה
וכי הבן יהיה זה המסדר את כר אמו
ומוחה זיעתה הקרה ומחליק אניצי שערה
ומחזיק בידה הקרה ואומר אל תיראי
המקום שאת הולכת אליו, ממנו לא תחזרי
ריקם כמו שחזרת פעמים כה רבות
כי המקום שאת הולכת אליו אין בו תקוות
ולא אבדן, חרטה וצער, אף לא כאב אם,
המקום שאת הולכת אליו לא חסר בו דבר. הוא מקום שלם."

נתן זך.

שירים עד כאן – נתן יונתן

שיר אהוב על רותי שהושמע בלוויה

שירים עד כאן
ניתנה לנו ארכה
עד שהזמן שלנו יעצור.
היו גשמים ואור
מה עוד אפשר לרצות,
יפים ממני וממך
האדמה לקחה.

שירים עד כאן
דקה אחר דקה
קצרות ואוהבות וכואבות,
אבל האחרונה
סופית וארוכה
שעון השמש והחול
הגיע עד לקו.

שירים עד כאן
בגובה הפסגה
גם האוויר מתחיל להיות דליל,
אבל לכם ולי
עוד נשאר מילים
לזכור איך שהיינו כאן
כשייסגר הגן.

שירים עד כאן
על קשר השתיקה
הגיעה שעתנו לוותר.
פרגים שלנו לא היו אדומים יותר
חטאינו לא כשלג הלבנו
שכאלה תמיד היינו,
ציפורים שלא ידעו מנוחה
סיפורים של זמן קשוח וחכם.

הבכי והצחוק המר והמתוק
קולות האנשים כוכבי הזמן
השמש והים הלחם העולם
ובכל מה שהיה נשאר
לחיות בתוך השיר
שירים עד כאן
בגובה הפסגה,
גם האוויר מתחיל להיות דליל
אבל לכם ולי עוד נשאר מילים
לזכור איך שהיינו כאן כשייסגר הגן.

עינת ליכטינגר (לב טוב), בת-דודה של משה, כותבת לרותי

ג
פַּה הַסְתִּיּוֹ הוּא גְבוּל הָאָבִיב
וְהַבְּרוּשׁ הוּא גֵר תְּמִיד.
אֵל תְּרֵאוּנִי שְׁאֲנִי חוֹלְפֹת
כִּי הַבְּרוּשׁ הוּא גֵר תְּמִיד.

בְּכָרִם נִשְׂרוּ הָעֵלִים,
בְּהָרִים פָּרַח הַמְּצַב.
אֵל תְּרֵאוּנִי שְׁאֲנִי חוֹלְפֹת
גֵר שְׁחֹר דּוֹלֵק בְּהָרִים.

בְּהָרִים מְקַבֵּר נְחֻצָּב.
רֵךְ הַדְּשָׂא כְּעֶדֶר כְּבָשִׂים.
אֵל תְּרֵאוּנִי שְׁאֲנִי חוֹלְפֹת
כִּי הַבְּרוּשׁ הוּא גֵר תְּמִיד.

לאה גולדברג

אני זוכרת את רותי כחלק מהמשפחה שלנו, מאז שאני זוכרת את עצמי. משה ורותי הרשימו אותנו מאוד בילדותנו - צעירים, נחמדים כל-כך ומאוד ביחד. אני זוכרת ביקורים שלהם אצלנו וטיולים שלנו לנחשון, את הילדים נולדים וגדלים לידנו, אירועים משפחתיים על הדשא, לילות-סדר משותפים. המשפחה מנחשון הייתה תמיד מרכיב חשוב ואהוב עבורנו. אהבתי את רותי כל חייה. כשגדלתי התרשמתי מהעומק התרבותי שהביאה, מפניני השירה והספרות, מהאהבה העמוקה לבני המשפחה שלה, מהשמחה בנכדים, מהאכפתיות כלפי הקיבוץ ומהערכים הבהירים שבהם האמינה. הכול מכל הלב, בעוצמה גדולה. השיחות שלנו היו משמחות מאוד, מחוברות. ידעתי שהיא שם. כמו לבני המשפחה, לחברות הטובות ולתלמידיה, רותי תחסר לי מאוד. נשמור על הקשר החם עם משה, עם הבנים ועפרה, ומזכור אותה כל הזמן.

מפגשים מהסוג הספרותי - ריאיון עם רותי לב (מתוך "על הרכס" מס' 66, 1.12.98)

בסיום השנה החולפת נבחרה רותי לב על-ידי חניכי "צפית" ל"מורת-השנה" – התואר והיחמה להענקת התואר באחריות החניכים. ניגשתי אל רותי לברר את פשר התואר שקיבלה. "זאת את צריכה לשאול את החניכים", היא אמרה. בריאיון, רותי מספרת על העבודה של מורה לספרות במוסד.

רותי: עבודה של מורה לספרות מאוד מתאימה לי, כי היא משלבת את העיסוק האהוב עלי: לקרוא ספרים, לעסוק בספרים ולחשוב עליהם, עם המפגש עם החבר'ה הצעירים. נעים לי לעבוד עם נוער. ילדים בגיל ההתבגרות הם פרטנרים נהדרים לשיחה ועיסוק בחומר ספרותי. יש להם פתיחות אינטלקטואלית שאצל רוב האנשים היא אחר-כך נסגרת. אם תיקחי דגם מקרי של 30 אנשים לעומת כיתה י"א – אין מקום להשוואה מבחינת ההתעניינות והפתיחות.

המפגש שלי עם החניכים על הרקע האינטלקטואלי מתאים לי מאוד. זו הדרך הטובה ביותר בשבילי ליצור קשר עם בני אדם. אני יוצרת קשר משמעותי עם תלמידים מבלי לחרוג מיחסי מורה-תלמיד/ה.

* אמרת שאחר-כך רובם נסגרים. הידיעה הזו לא מפריעה לך?

רותי: אני נפגשת איתם בתקופה שבה יש חלון ואני יכולה להיכנס. חלק ילכו עם מה שנתתי להם. יהיו כאלה שלא ילכו בכיוון הזה. הדברים לא הולכים לאיבוד. אני רוצה להאמין שיהיו כאלה שימשיכו להתעניין וימשיכו לפתח את התחום הזה. נשמע יותר מדי יפה?

ברור לי שחלק יושבים במטרה לעשות בגרות, ומישהו אילץ אותם לשבת מולי ולשמוע ספרות. אני יכולה לתת הרבה. לפעמים מתוך שלא לשמה בא לשמה. על כן אני בעד תעודת בגרות. למידה לתעודה לא סותרת או מונעת מהלמידה להיות מרגשת, מעניינת, ומעמיקה.

* בכל זאת, את עצמך אמרת שבגיל מאוחר יותר רובם נסגרים. איך זה קורה. ומה הטעם בלימודים ובמאמצים?

רותי: אני לא יושבת כל הזמן וחושבת, אוי-אוי, איך הוא או היא יהיו בגיל 40. אני מרוכזת בכאן ועכשיו. אני נפגשת בגיל היפה שלהם. מי שעובד עם אנשים בגיל 50, כאשר הם כבר עייפים ומתוסכלים – זה החלק שלו.

* מהו הקשר המשמעותי שנוצר דרך המפגש האינטלקטואלי?

רותי: אני אדם סגור ודי מופנם. הוראת הספרות מאפשרת לי ליצור קשר במסלול עקיף. להשתמש ביצירות הספרות ככלי לתקשורת. א.ב. יהושע ודוסטויבסקי עושים לי את העבודה וגם לחניכים. * איך?

רותי: ביצירות ספרות גדולות שמביאות לידי ביטוי רבדים עמוקים של האדם. * אני מוחה על כך שאת מזכירה את א.ב. יהושע ודוסטויבסקי בנשימה אחת.

רותי: כי אני מלמדת אותם עכשיו.

* איך הם עושים לך את העבודה?

רותי: כאשר עוסקים ביצירה ופורסים אותה, את מגיעה לעצמי, שלך, ושל התלמידים. הדברים מתערבבים.

* כללי מדי, תני לי דוגמא.

רותי: אם הייתי צריכה לדבר עם תלמיד ישירות עלי או עליו, זה היה מאוד מביך אותי.

רות: הזכרנו את דוסטויבסקי. אם אנחנו מגיעים זה אל זה דרך רסקולניקוב (גיבור "החטא ועונשו") – אנחנו רואים כמה אדם הוא יצור מורכב, עמוק וחד-פעמי.

* איזה מורכב ואיזה עמוק, סתם רוצח...

רות: בשביל להסביר למה הוא לא סתם רוצח ולמה הוא עמוק, אני צריכה עשרה שיעורי ספרות. זה ממחיש את העובדה שאני לא יכולה להסביר לך את מהות הקשר שנוצר דרך הספרות. התשובה היא בעבודה ובמגע משותף לאורך תקופה. שיחות שקשורות ביצירה ובחיים. (רותי מתחרטת) אני בכלל לא הייתי צריכה להתחיל עם זה.

הרובד השלישי הוא הקשר בין אדם לאדם, מורה לתלמיד – כביכול הוא לא קשור לתוכן הלימודים אבל באמת הוא קשור. אני לא יכולה להביא דוגמאות מהחיים. אני יכולה להבטיח לך שדרך שיעורי ספרות אני יוצרת קשר עם החניכים. אני גם מכירה אותם. אני יכולה לגשת למחנך ולהגיד לו שילד עובר דברים קשים, ואותו מחנך לא ידע על מה אני מדברת. אחרי חודש הוא בא ושואל, איך ידעת.

מסכת של תלמיד נבנית מהרבה פרטים ודברים יומיומיים: איך אומרים בבוקר שלום. איך אני מתייחסת לתלמיד שלא עשה שיעורים, איך אני מגיבה על כישלון במבחן. איך אני מגיבה כאשר לא הולך עם שיעור בכיתה או עם תלמיד מסוים.

כפי שכבר אמרתי, העבודה מאד חשובה לי. אני משקיעה בה הרבה אנרגיה. את הפידבק אני מקבלת דרך היחס אלי. על כל יצירה אני יושבת וחושבת בבית שעות איך ללמד אותה. אני משקיעה הרבה בעבודות של התלמידים. קוראת אותן ביסודיות. מגיבה וחושבת על מה שהתלמידים כותבים. זה מאוד מעסיק אותי. אני חושבת ועסוקה בכל מה שקורה להם. אם יש לתלמיד בעיות זה מעסיק אותי, אף על פי שלא תמיד אני מראה. כל מה שקשור בבית הספר מעסיק, מושך ומהווה מקור אנרגיה בשבילי. הפידבק החיובי הוא תוצאה של כל אלה.

אחרי שלוש שנים נוצרת מערכת מורכבת כמו פאזל. אם אני אסביר לך איך אני מלמדת את ה"חטא-ועונשו", זה ימחיש לך את היחסים שלי עם קבוצת "אלמוג"?

* איך רסקולניקוב מדבר אל החבר'ה?

רות: רסקולניקוב – בחור צעיר שרוצח זקנה באכזריות, במהלומות גרון, בלי שיש לו אפילו סיבה טובה לכך. את עוברת איתו תקופת חיים מאד אינטנסיבית. בסיום הספר, מרגישים כמה אדם הוא עניין מסובך, מורכב ועשיר, כמה ששיפוט של אדם הוא בלתי אפשרי.

אם את מבינה את רסקולניקוב, את לא יכולה יותר להתייחס לעצמך ולזולתך באופן שטחי. את לומדת על עצמך וההשקפה שלך על החיים נהיית מורכבת.

* למה כשאני באה אלייך עם המורכבות והמסובכות שלי, את מבטלת דוחה אותי? אני יכולה לספר לך סיפור "מטורף" מהחיים שלי, דומה ב"טירופו" (לא במהותו) לסיפור של רסקולניקוב?

רות: יכול להיות שהמורכבות שלך מביכה ומפחידה אותי. לכן נוח לי עם הספרות. יותר נוח לי לקבל את רסקולניקוב מאשר אותך. חוץ מזה, דרך דוסטויבסקי, הדברים הרבה יותר עמוקים ורחבים.

* הוא כותב על אנשים. איך אנשים חיים פחות עמוקים מהספרים על האנשים?

רותי: אם היינו יושבות ומדברות על "החטא ועונשו" 30 שעות, בצמוד לטקסט לא סתם באוויר – תנסי לחשוב על מערכת היחסים שתיווצר בינינו – ואת עוד אוהבת את דוסטויבסקי.

* מדוע שלא נגיע לדברים עשירים ומורכבים בשיחה ישירה על הבעיות שלנו?

רותי: גם אם נשב אותו זמן ותנסי להביא לי את כל הניואנסים, נכון. זה מה שאני מנסה להסביר לך. החיים הם פסיפס.

*את לא משוחחת עם חברות שלך על דברים עמוקים ומורכבים?

רותי: הן לא חושפות בפני כמו דוסטויבסקי. הוא פורס את הבן-אדם הוא נותן לנו להציץ לדברים שביננו אנחנו לא יכולים להציץ אליהם.

* אני חושבת שבשיחות ישירות עם חברים קרובים שלי נגעתי במעמקים בדומה לדוסטויבסקי, שעושה זאת באמצעות רסקולניקוב וכל השאר.

רותי: כאשר את מדברת עם מישהו יש לך מה שהוא אומר. אפילו רזומיחין, החבר הטוב של רסקולניקוב, לא מכיר אותו כמו שאני או את. הוא מכיר אותו מעמדה מאד צרה ודרך המסננת של רזומיחין. אני, כקוראת, מכירה את רסקולניקוב דרך רזומיחין, דרך סוניה, דרך אמא של רסקולניקוב, דרך עצמו ודרך הסופר, כמובן. מכאן העומק. בחיים יש לך רק את נקודת התצפית שלך.

*גם בחיים אני אוספת נקודות תצפית שונות, כאשר אני מדברת עם אנשים שונים על אותו דבר.

רותי: ביצירת ספרות גדולה יש הרבה נקודות תצפית. נוסף לדמויות, ישנו המספר היודע-כול. הפתיחות היא גדולה. נניח שהיית מראינת את רסקולניקוב במשך 3 שעות – לא היית מכירה אותו כמו אחרי קריאת הספר. הסופר מכווץ לתוך ספר אחד חיים שלמים של אדם. כמעט אי-אפשר להגיע לזה בין בני אדם.

* האם הקריאה בספרים אינה תחליף לחיים? האם, לדעתך, הספרות גדולה מהחיים, או להיפך?

רותי: הספרות לא גדולה מהחיים. היא ראי + זרקור. הסופר/ת בוחר/ת קטע של הבן-אדם, מכוון עליו זרקור ומעמידו מול הראי. בחיים כמעט שאין הזדמנות לכך. כל מה שאת אומרת זה פחות ממה שיש ביצירה. גם בחיים את מעמידה לחשיפה ולמעמקים. בספר את מקבלת את זה מבלי להתאמץ. הכול כתוב ומוכן. את רק צריכה, לפחות, לשחזר ולהבין. במחיר נמוך יחסית, הכרת אדם, הכרת סופר והכרת גם את עצמך. כאשר עושים זאת פעם ועוד פעם עם התלמידים, היחסים נעשים משמעותיים.

* העיסוק הזה בספרות הוא פיצוי על חסרון בחיים מלאים?

רותי: ברור שלהשתקע בספרים זה תחליף לחיים. היו לי תקופות שבמקום לחיות קראתי. בבית הספר, היופי הוא – שזה רק חלק מהעוגה. יש תלמידים עם החיים שלהם, אני עם החיים שלי, ישנם היחסים בין מורה לתלמיד והם קשורים ולא קשורים לחומר.

* מי מדבר אל התלמידים יותר, א.ב. יהושע או דוסטויבסקי?

רותי: קשה להשוות. את ה"חטא-ועונשו" לימדתי פעם אחת. במחשבה ראשונה, נדמה לי שא.ב. יהושע מדבר אליהם יותר. בסופו של דבר, דוסטויבסקי הרבה יותר גדול, יותר עמוק. אני לא יכולה להיות בטוחה בכך, אבל אני חושבת שבעזרת התיווך של המורה, דוסטויבסקי מדבר יותר. את א.ב. יהושע הם יכולים לקרוא לבד ולהתרשם. מעט תלמידים יכולים לקרוא לבד את דוסטויבסקי.

לא מזמן לימדתי את עגנון. בפגישה ראשונה הוא נראה להם רחוק, זר ולא רלוונטי. כשגמרנו עם הפרק הזה, נגשו אלי תלמידים ואמרו שאחרי שלמדנו ודיברנו עליו – זה מדבר וקרוב אליהם. אצל עגנון יש בעיה עם שפה שהיא מזרה ומרחיקה. אצל דוסטויבסקי אין בעיה כזו.

* אם כל-כך קשה, מוזר ומורכב, למה, בעצם, ללמד נערים ונערות את דוסטויבסקי?

רותי: כי זה הזמן שיש לך. אין צ'אנס אחר, והם בגיל שבו מבחינה אינטלקטואלית, הם יכולים להבין. נכון שמבחינה רגשית הם לא מסוגלים לקלוט הכול.

* זו בדיוק הבעיה בלימודים. מלמדים באופן אינטלקטואלי ולא רגשי. נניח שבמתמטיקה אין ברירה. אבל בספרות, מדוע לא תלמדי דברים שתואמים את הרמה הרגשית של החניכים?

רותי: את מלמדת בני-אדם. לא כולם אותו דבר. לא כולם באותו שלב של בשלות רגשית ולא כולם ברמה אינטלקטואלית שווה. כל אחד לוקח מה שהוא יכול. כאן נכנס התפקיד של המורה. גם לאלה שמאוד קשה להם, יש משהו שהם לוקחים, משהו נוצר.

אני הגעתי לספרות בגלל מורה נהדר שהיה לי בתיכון. מה שנשאר זו איזו משיכה, הבזקים. לפעמים אני חושבת על כך שאני כל-כך משקיעה, ובסך הכול, עוד כמה שנים יישאר איזה זיכרון או ניצוץ. מורה צריך להיות אופטימיסט, אולי מטופש באיזה מקום.

* שאלה מסכמת, שלא קשורה בספרות. הדימוי שלך בנחשון עבר התפתחות. איך את רואה את זה?

רותי: אני לא יודעת מה הדימוי שלי היום. לא נהוג אצלנו לתת יותר מדי פידבקים. אני גם לא יודעת מה היה קודם. אני מרגישה שזה שהולך לי טוב במוסד, מקרין אל הדימוי שלי כאן. אני לא השתנית. אני מה שהייתי. מובן שישנה ההתבגרות. בסך הכול אנשים בחצר לא מתים על אינטלקטואלים. לא אוהבים את זה. יותר חשוב אם אתה יודע לגהץ טוב. אני זוכרת שכשבאנו לנחשון, ידעתי שאני לא אהיה פועלת טובה. אני לא עובדת כפיים. כאשר הייתי צריכה להוכיח את עצמי בשטח הזה, ודאי שזה לא הועיל לדימוי שלי. באוניברסיטה למדתי בהצטיינות – אני לא חושבת שזה עניין את מישהו ושזה העלה את הדימוי שלי, שגמרתי B.A בהצטיינות. כשיש חיבור בין היכולת האינטלקטואלית שלי, בין התכל'ס – העבודה – זה דבר שמעלה את הדימוי שלי בקיבוץ. עכשיו אני עובדת טוב. כאילו אני שווה יותר בשביל איש החצר.

* עדיין זה משהו אינטלקטואלי?

רותי: היום זה לא מציק לי. אני היום מרגישה טוב עם עצמי, זה מקרין על האחרים. אם הייתי צריכה לחזור הביתה לעשות עבודת כפיים, זה לא היה טוב לי, ולא לדימוי שלי.

ברכה של שלומית ליום הולדת 70 של רותי, שבועות 2015

הבית שאנו עומדות לפניו הוא המקום שעיצב את מי שאנחנו היום. ה"קן", כשמו כן הוא, חפן אותנו אל פנים חדריו והפך לביתנו השני. שם למדנו על ציונות, שוויון, סוציאליזם ואחוות עמים. שם למדנו על ערבות הדדית, על חברות ונאמנות, שם למדנו הלכות "טקס וסמל" ושם התאהבנו באותו נער, אהבת נעורים לא ממומשת... למדנו מחנאות, למדנו לאהוב את הארץ ושביליה, וכובד התרמיל לא איפשר לנו להרים מבט. למדנו על הקיבוץ וסללנו את דרכנו להגשמה.

רותי, שתינו ילידות '45, שתינו תל-אביביות. את למדת ב"יהודה המכבי", אני ב"הר נבו". הקשר שלנו החל ב"השומר הצעיר". יחד עלינו בחמישית (כתה ט') לתיכון חדש. אני עזבתי אחרי שנתיים ואת אחרי שלוש. את הלכת לאקסטרני ואני לסמינר הקיבוצים. יחד הגענו לנחשון ויחד אומצנו על ידי יוסי ואביטל. יחד היינו בשובל, בטירונות, ויחד יצאנו להדרכה, את ברמת גן ואני בירושלים. אני נישאתי לאריק כשהייתי בת 19. את היית "רווקה" עד גיל 23. נישאת למשה, בן מעוז חיים, והבאת אותנו לנחשון. בהבדל של שנתיים יצאנו ללמוד באורנים, אני גננת ואת מורה. את לימדת ספרות את ילדי ואני גיננתי את ילדיך. וכך, בקווים מקבילים אנחנו ממשיכות את חיינו בנחשון 52 שנה. יחד הפקנו אירועים בנחשון, כשגולת הכותרת הייתה יום הולדת 80 לוותיקים. שנים רבות הפקנו את טקס יום הזיכרון והטבענו את אופיו ותוכנו. באותה מסירות היינו עורכות את טקסי הלוויות של חברי נחשון שנפרדו מאיתנו לעד.

כילידות '45 יצאנו יחד לפנסיה וניסינו למצוא לנו דרכים ביחד ולחוד, להמתיק את התקופה שלא קלה לשתינו. לא דיברתי על ההורות, ושיא השיאים, על הסבתאות. את חוגגת היום 70 אבל ממש אין קשר בין התאריך ותחושתך הפנימית. את מלאה ביחזמות ובחשיבה איך תיראה תקופה זו. באהבה גדולה.

שלומית סופדת לרותי ביום הלוויה 16.4.2020

הזוי, כואב ובלתי נתפס שאני עומדת פה עם המיקרופון ביד, ועורכת לך לוויה. לך, רותי, ששנים התגייסנו, שתינו, לתת לכאב הפרידה אופי מכובד ומרגש. דאגנו לתת מקום לחלקים היפים, הנסתרים והחבויים של האדם שהלך לעולמו. בשיחות עם המשפחות הן ידעו להביא אותם חלקים למודעות שלנו, ואת ידעת, ברגישות ובתבונה, להעלות את הדברים על הכתב. כל אדם הוא עולם ומלואו, והיה לנו חשוב להביא את עולמו הנסתר והיפה אל תודעת המלווים – "קורות חיים".

היום, אני פה לבד, בלעדייך. חושבת לבד, מתארגנת לבד, בוכה לבד. אומרת שדי, לא יכולה יותר, ואת אינך לתמוך בי, להרגיע ולשקף כמה חשוב ונותן מה שאנחנו עושות... מופע חג השבעים, שיחד התחלנו לארגן אותו. המופע, שהיה גולת הכותרת שלנו, שירת הברבור שלנו, גם הוא עזוב ומיותר...

רותי, כשיצאת לפנסיה, הוראת הספרות נקטעה בשל חוקי המדינה, אך את לא ויתרת והחלפת את נערי צפית בזקני "גדרות", "מטה יהודה", ובשנים האחרונות ב"יואב". הספרים, הקריאה והלימוד זורמים בעורקיך, ואת מעבירה את אהבתך העמוקה לכל אלה שבחרו לצלול איתך לעולם הקסום והמורכב הזה. גם אני הייתי תלמידה שלך בחוג לספרות ב"יואב". זו הייתה חוויה מיוחדת לראות אותך מזווית אחרת, זו השמורה לך ב"צפית". מה שחוו תלמידותיך הצעירות, חוויתי אני לראשונה, ובעוצמה.

ב-12 במרץ נסעתם להמטולוגיה, משם לא שבת. כשאשפזו אותך לקחת את המצב באומץ ובעוצמה. "את יודעת שאני לא מתרגשת מדברים כאלה", אמרת לי בחיוך. מצאת לך פינה נחמדה לקפה ולנוף. התאהבת בברוך – עמוד האינפחיה שלא נפרדת ממנו. הצטלמת בחיוך עם החלוק החדש. היית אופטימית, חזקה, כשמשה והילדים לא עזבים אותך לרגע.

ו-אז! נדבקת בקורונה. העבירו אותך לבידוד מוחלט, ושם היית צריכה להתמודד לבד-לבד עם מציאות חדשה. בהתחלה עוד תקשרת, הקשבת, ענית, ביקשת. לאט-לאט אפסו הכוחות. אבד לך הכלי בו החזקת את העולם על כתפיך – הדיבור. גם השמיעה נעלמה ואת נשאת שם לבד-לבד, ללא מגע אדם, ללא ליטוף ללא מגע של נחמה.

נפרדת מאיתנו כשאת לבד, ואנחנו בוכים עלייך ונפרדים ממך כשאנחנו לבד. לבד עם הכאב, לבד עם הבכי, לבד, לבד כמוך.

אוהבת ולא מאמינה.

להיות ילדה בתל אביב של שנות ה-40 וה-50 – רותי לב

אני מנסה לחזור לילדותי בתל אביב של סוף שנות ה-40 ושנות ה-50. לאגור פירווי זיכרונות, לאסוף מראות, קולות, ריחות, טעמים. ליצור פסיפס צבעוני שיתאר את ילדותי, אבל גם את ילדותו של דור שלם. דור להורים שעזבו את אירופה, ילדים שנולדו להורים שבנו חיים חדשים בארץ ישנה/חדשה, שרובם איבדו את משפחותיהם בשואה ושתקו את כאבם... ילדות של בת יחידה להורים מבוגרים. חונקים את אבם, לא תמיד יודעים איך לגדל ילדה, אבל משקיעים ומפנקים.

גרנו ברחוב שינקין 39 בתל אביב עד שהגעתי לגיל 10. אבי אברהם, אמי מאשה ואני, ילדה יחידה שנולדה אחרי שנים של מאמצים של הורי להביא ילד לעולם. הורי איבדו בשואה את כל משפחותיהם וצל זה ריחף על חיינו, אם כי כילדה לא הייתי מודעת לכך. מצד שני בזיכרוני, היה לחיים אז טעם מיוחד. טעם של התגברות על מכשולים, של ניסיון לבנות חיים יציבים ושפויים, טעם של אחווה אנושית שהקיפה את דיירי הרחוב ואת משפחות ידידי המשפחה, שהיוו תחליף למשפחה הגדולה שנמחתה בשואה.

זיכרון, אולי ראשון – מלחמת השחרור. נדמה לי שאני שומעת את יללות הסירנות המאיצות בנו לרדת למקלט. מחיפוש באינטרנט אני למדה שהיו שמונה גיחות הפצצה על תל אביב לאורך שנת 1948, ובהן נהרגו מספר רב של תושבים. זיכרון זה שלי הוא, אם כן, מגיל שלוש!

מאחר ולא היה מקלט בבית, הוצב בדירה התחתונה של הבית ספסל ארוך, וכשנשמעה הצפירה היינו יורדים במהירות לשכנים מלמטה... מנקודת המבט של ילדה בת שלוש, הקושי העיקרי היה נושא עשיית הצרכים. "אני צריכה פיפי". בשום אופן לא הסכמתי לעשות זאת בשירותי הדירה שאירחה אותנו ואני זוכרת, במעומעם, את קרב הצרחות שבו ניצחתי, ואת אבא שעולה איתי, בעיצומה של הישיבה במקלט, לדירתנו, לעשות פיפי...

הייתה זו דירה משותפת לנו ולעוד משפחה. מסדרון צר שמוביל למטבח ושירותים משותפים. לי ולהורי חדר אחד ולו מרפסת, ובהמשך התפנה עוד חדר בשבילי (לאבא ואמא מעולם לא היה חדר שינה משלהם).

במעומעם זכורות לי התנגשויות בין אמא והשכנה על רקע השימוש במטבח המשותף, שבו היו פתילות ו"ארגז קרח", הציוד היחיד. פעמים רבות הלכתי עם אבא לשכונת מונטיפיורי לקנות בלוק קרח ועמדנו שעות בתור המתפתל.

לנו, לילדים, זו הייתה חוויה מיוחדת. במיוחד אני זוכרת את התקופות הרבות שבהן הייתי מבלה חולה במיטה. כל מחלות הילדות עברו עלינו – שעלת, אדמת, חזרת (כל פעם צד אחר של הגרון), סקרלטינה ועוד. אני ויעקב'לה, בנם של השכנים, היינו מחליפים קריאות וצחוקים מבעד לדלתות המוגפות של חדרי הדירה המשותפת.

בבעתה הסתכלנו החוצה לבית הסמוך שבו חלתה ומתה משיתוק ילדים נילי הקטנה. ימים רבים הושארנו סגורים בבית כדי שלא נידבק במחלה הארורה.

תל אביב של פעם. רחוב של אנשים קשי-יום, סנדלרים, חייטים, בעלי מכולת, חנות ירקות, מכבסה. הרחוב היווה את מרכז של שכונה שנקראה "מרכז בעלי מלאכה" ואכן, בעלי מלאכה גדשו את השכונה.

אפילו בבית שלנו, מספר 39, עבד סנדלר קשה-יום, בחלל שנסגר בקומת הקרקע מתחת למדרגות, והייתי עומדת מוקסמת למראה הדרך בה היה אוזח בין שיניו מספר גדול של מסמרים קטנים ושולף אותם אחד-אחד כדי לתקן את הנעליים הישנות שגדשו את הכוך. היה איזשהו דיבור מעורפל על כך שהסנדלר היה ניצול שואה (כמו רבים מדיירי הרחוב).

זכור לי מראה עגלתו של מוכר הנפט וקריאותיו של ה"אלטע זאכן" שסבב עם עגלה רתומה לסוס זקן ועיף, ואסף חפצים ישנים כשהוא קורא בקול "אלטע זאכן, אלטע זאכן" (חפצים ישנים ביידיש).

זכורות לי חנויות המכולת הרבות שגדשו את הרחוב, ובכל אחת מהן – חבית של דגי מלוח שהיו שולים ועוטפים בנייר עיתון, וחבית גדולה של כרוב כבוש. הלבן והלבנייה שווקו בצנצנות זכוכית, והלחם נמכר בדרך כלל כשהוא מחולק לחצאים.

זיכרון: אבא: "רותי, רדי למכולת והביאי חצי כיכר של לחם קימל". "קחי כלי ריק והביאי כרוב חמוץ מהחבית". "ושירשמו"...

ואני, בגאווה, יורדת למכולת, חוזרת עם מה שנדרש. הרחוב ובעל המכולת ידידותיים ומכירים את אבא ואמא וגם דורשים בשלומם.

התקופה היא תקופת ה"צנע" של דב יוסף. האוכל מחולק במנות קצובות על פי תלושים שנופקו לכל משפחה. "אוי ואבוי, אי אפשר לתת לילדה עוד חתיכת עוף", אומרת אמא. נגמרו התלושים. צריך לנסוע לדודים ברעננה, בעלי הלולים, ולהביא ביצים ובשר כדי ש"לילדה" לא יחסר.

ואנחנו חוזרים באוטובוס מרעננה, ומתחת לרגלי חבילה עטופה של הבשר והעוף. "אם יעלה שוטר לאוטובוס, תגידי לו שאת לא יודעת של מי החבילה" אומר אבא, שיושב רחוק ממני כדי שלא יקשרו בינו ובין התרנגולת שנתנו הדודים מרעננה. אני מפחדת ולא מעיזה למחות. מתי כבר נגיע הביתה?

את שגרת האוכל המוקצב המתיקו חבילות המזון שקיבלנו בדואר מצרפת מדוד צבי. דוד צבי הוא אח של אבא. הוא ואחיו, פנחס, הגרו לפריז לפני המלחמה, בעוד שאבא עלה כחלוץ לישראל... האחיות נספו עם ההורים.

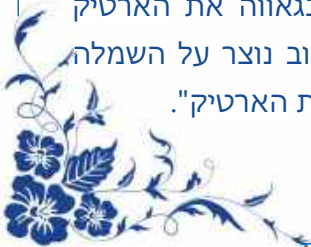
דוד צבי שולח לנו חבילה ובה – נקניק סלמי ארוך וקשה (הטעם עוד על לשוני), קופסת מתכת ובה גלידי שומן מטוגנים (גריבעלאך ביידיש), חפיסות שוקולד קשה כאבן, ומה עוד? אינני זוכרת. חיים של צנע ושל צניעות, וגם... געגועים למה שהיה.

אני ואמא הולכות כל פעם לחנות הקריסטלים שממול לגינת שינקין, ואמא קונה בתשלומים כלי מקריסטל שמזכיר לה (כנראה) את הבית, את הכלים שהיו **שם**... את הכלים, שהיא קונה לאט-לאט לשיעורין, היא מניחה על גבי המזנון הכבד העומד בסלון ביתנו.

לכאן מתחבר בזיכרוני סיפור על ארטיק בستر וכתם על השמלה.

"אוכל לא קונים ברחוב!" אפילו לא ארטיק או גלידה (ככה זה במשפחה "פולנית"), מה גם ש"לילדה" יש נטייה לאנגניות, והיא שוב ושוב חולה ומולעטת בסולפה (את האנטיביוטיקה עדיין לא המציאו).

אבל כשאבא פוגש אותי ברחוב ביום הולדתי, כשאני לבושה שמלה חדשה, הוא מציע לקנות לי אסקימו לימון, מרובע כזה. "איזה אושר!!!" אבא חוזר לעבודתו כנהג מונית ואני מלקקת בגאווה את הארטיק הצהוב ("בטח כולם מסתכלים עלי ומקנאים..."). ופתאום... הארטיק נזל וכתם צהוב נוצר על השמלה החדשה. "אוי ואבוי, מה תגידי אמא? היא בטח תכעס גם עלי וגם על אבא שקנה לי את הארטיק".

נשארתי לשבת בוכייה למרגלות ביתנו. עד שירדה אדית השכנה מלמעלה. ניחמה אותי "הכתם יירד בכביסה" ולקחה אותי לקנות לי מתנה ליום ההולדת בחנות שמעבר לכביש. בחרתי סיכה קטנה מכסף של שני גמלים. נדמה לי שאמא התפעלה מהסיכה והכתם וקניית הגלידה נשכחו... אדית היא ניצולת שואה מהונגריה. היא ושתי אחיותיה היו באושוויץ ושרדו. היא אישה צעירה ויפה, ואבא תמיד אומר "המדיאריות האלו, חברמניות, הצליחו להישאר בחיים".

נושא השואה עולה באקראי פה ושם, אבל לא מדברים על המשפחות שנרצחו. אמא הייתה התשיעית מבין ילדיו של שוחט העיירה פולאבי. כשהיא נולדה כבר היו חלק מאחיותיה ואחיה נשואים ובעלי משפחות. אבא מספר שכשכל המשפחה של אמא הייתה מתכנסת בחג בחצר של סבא, שנקרא פלטישויחט בגלל עיסוקו, היא מנתה כמעט מאה איש. אמא לא דיברה ולא סיפרה כלום על משפחתה שנרצחה ברובה. ואני, כמובן, לא שאלתי...

רק בשנים האחרונות אני שואלת את עצמי, מה חשבה? איך הדחיקה? איך קיבלה את הבשורות האיומות, איך טיפלה בתינוקת שנולדה בדיוק כשהתחיל להתברר היקף הזוועה?? - שאלות שישארו לתמיד חסרות מענה.

אדית השכנה הייתה נשואה לאורי ולהם בן קטן בגילי - חנוך. הם היו לנו כמשפחה, ובייחוד היוו תחליף משפחה כמו חברותיה הטובות של אמא, יודקה וחיה, ושאר עוזבי קיבוץ עין שמר שהתקבצו בתל אביב. לפנות ערב היינו הולכים לבקר את יודקה, שגרה ברחוב בוגרשוב. יורדים את רחוב שינקין, כיכר מגן דוד, אלנבי, קולנוע מוגרבי. שם, בכיכר, עמד מוכר הנקניקיות עם כובע הטבח שלו ומכר נקניקיות לעוברים ושבים. אבא סיפר שהאיש היה פרופסור באוניברסיטה בברלין שלפני המלחמה...

אצל יודקה ישבו ההורים לשתות תה, לאכול עוגת ליקח שאפתה המארכת. ואני, פורשת לחדר האחורי בדירה ומוצאת לי מפלט בספרים הרבים שגדשו את החדר... הורי ילדו אותי בגיל מבוגר. בנותיה של יודקה, אמירה ואילנה, היו מבוגרות ממני ובילו את זמנן בתנועת הנוער, ולכן נותרתי ילדה בודדה בחברת מבוגרים, ומצאתי נוחם ומפלט בעולם הספרים. כבר בגיל צעיר התוודעתי לשקספיר, מאחר ואצל יודקה היה על המדף אוסף של כל מחזותיו, כרוכים בעטיפה אדומה.

גם אצל חיה עברתי חוויות דומות. שוב, ילדה אחת בחברת מבוגרים, שוב הספרים כמקלט ומפלט. חזרתי וקראתי שוב ושוב את "המסע המופלא של נילס הולגרסן עם אוזי הבר" על שלושת כרכיו. על הכריכה מבפנים היה כתוב בכתב יפהפה שם המשפחה - פינסוד. הריח המיוחד, מגעה של העטיפה עודם שמורים איתי.

ברחוב ברנר הסמוך לרחובנו, במרתף של "בית ברנר", הייתה ממוקמת ספריית "בית ברנר". הייתי ילדה בכיתה ב'. הולכת עם אמא בפעם הראשונה להחליף ספר. הספר הראשון שהחלפתי - "במבי". פורמט גדול, מאויר בשחור לבן. הספר היה מוכתם מאוד אבל אני הרגשתי בפסגת העולם. פסעתי עם אמא בחזרה הביתה כשהספר הגדול אחוז בידי, ונדמה היה לי שכל האנשים ברחוב מסתכלים, מתפעלים ומקנאים...

חוויות רבות עברתי שם, במרתף של "בית ברנר". אני זוכרת את הפגישה הראשונה עם הספר "אורה הכפולה".

עמדתי בספרייה בתור ארוך, שהתפתל לאורך הדלפק שמאחוריו עמדה הספרנית המבוגרת. כדי להעביר את הזמן, פתחתי ספר שהיה מונח על הדלפק ושקעתי לתוך עולמן של לי ואורה התאומות, שהופרדו בגלל גירושי הוריהן. אפשרתי לילדים שעמדו אחרי בתור לעבור וכך נותרתי שקועה בספר, חירשת לכל ההמולה מסביבי, עד שהספרנית ביקשה לסגור את הספרייה ואני לקחתי את הספר הביתה וקראתי בו שוב ושוב. חבר משמעותי של ילדותי היה העיתון "משמר לילדים". כשרק למדתי לקרוא, החליטו הורי להפתיע אותי. התעוררתי בוקר אחד לקריאה "הפתעה, הפתעה!" ובעודי מנומנמת, הוגשה לי חוברת של העיתון, כמעט חם, אך זה יצא מתחת למכבש הדפוס, שהמשיך ללוות אותי שנים רבות. עד היום עומדת מול עיני מתנה נפלאה שקיבלתי באחד מימי ההולדת - כרך של "משמר לילדים" ועליו ההקדשה "לרותי שלנו שכל כך אוהבת לקרוא. תמצאי כאן הרבה-הרבה, מידידותייך הוותיקות אמירה ואילנה".

כפי שסיפרתי, הייתי ילדה חולנית. זכורים לי ויכוחים ודיונים סביב הנושא "אם להוציא לילדה את השקדים, או לא". רופא הילדים שלי התנגד בתוקף, וכך ליוו השקדים המודלקים את ילדותי. גם את חווית השלג שירד בארץ בשנת 1950 חוויתי בתוך המיטה. תל אביב כוסתה כולה במעטה לבן, וכל ילדי העיר צהלו ברחובות, הקימו פסלי שלג חזקו כדורים. ואיפה רותי? היא, כרגיל, מבלה במיטה עם גרון מודלק וחום גבוה. ויכוח ניטש בין אמא לאבא. אבא הפציר באמא שתאפשר לי לצאת לשלג "לפחות למרפסת" ואמא סירבה בכל תוקף. הפשרה – אבא יצא למרפסת, גלגל כדור שלג גדול והביא לי אותו למיטה. השתעשעתי בו עד שהחל להינמס ולהרטיב את מצעי המיטה הלבנים.

ובכל זאת, לא תמיד הייתי חולה, חזכרת אני את הבילוי עם חבורת ילדי השכנים למטה ברחוב. רחוב שינקין היה מאוכלס במשפחות שדמו למשפחתנו. הדירות היו קטנות ולעיתים קרובות גרו בכל דירה כמה משפחות, והרחוב היווה מקור לא אכזב לבילוי ולשעשוע. ראש וראשון היה משחק הקלאס. קווים לבנים שצוירו ביד לא אמונה על מדרכות הרחוב. קופצים ממשבצת למשבצת "בלי לגעת בקווים" כשאבן שיש קטנה נדחפת גם היא. עוד משחק אהוב היה המשחק במחבואים. הייחוד של משחק זה ברחובנו היה השפע והגיוון של החצרות האחוריות שהתחברו זו לזו ויצרו רשת צפופה של מגרשי משחק מאולתרים. חצרות אלו על גדותיהן הפרוצות, התחברו לחצרות של הרחובות הסמוכים, חכורה לי תחושת הבעלות והשייכות לאותו מבוך של חצרות, בלילות הקרים של רחוב שינקין, ותחושת השייכות לחבורת הילדים, תחושה שחוויתי רק לעיתים רחוקות.

בית הספר היה מקום אהוב. שדה משחקים שבו היטבתי להצליח. כיתה א' בבית הספר "בלפור" ואחר כך- בית הספר "אחד העם" שבחצרו מגדל מים. ולפני זה, גן הילדים של הגנת דבורה ברחוב העבודה. בחצרו חומת אבנים, שיח היביסקוס ענקי וארגז חול. מאחר שהרביתי להיות חולה, היוותה ההליכה לגן כל פעם בעייה, וחשש מהעובדה שכל הילדים יסתכלו עלי... הייתי יושבת במונית ומסרבת לצאת...

המונית של אבא הייתה מקור לשיחות ולדאגות אין ספור. איך משיגים צמיגים משומשים ומטולאים, איך משיגים חלקי חילוף. על חלקים חדשים לא היה מה לחלום. ריח הבנזין שנדף מאבא שחזר מיום עבודה ארוך היה כבושם בשבילי, והוא זכור לי יושב בערב עם פנקס קטן ומונה את המטבעות שהרוויח, סופר בלחש בידיש את מלאי המטבעות שהיה מסדר בערמות קטנות לפניו.

כשהייתי בת עשר, עקרנו לדירה משלנו בצפון תל אביב, ובכך נחתם הפרק הראשון של ילדותי.

מהו, אם כן פירושו של להיות ילדה בתל אביב של אז? – מלחמת השחרור, השואה ברקע, צנע, קשיי פרנסה, וגם - תל אביב קטנה וידידותית, צנועה, חיים של הסתפקות במועט, של אושר מזוטות של יום-יום, של עזרה הדדית וחברות.

בתיא פילץ כותבת לרותי

רותי, מורתי וחברתי היקרה. כבר לא נשמע אותך קוראת את צ'קוב, לא נשמע יותר את תובנותייך החכמות. כבר לא נבלה עם טוביה החולב ועם מנחם מנדל. כמה עצוב. כמה חבל. הייתה זו חברות רבת שנים. הקשר בינינו החל במאה הקודמת, כשהיינו בנות עשרים בקומונה של "השומר הצעיר" ברמת גן. בתוך כל בני הקיבוץ שהקיפו אותנו, מצאתי נערה עירונית בגילי, משכבת נחשון שכבתי, שמתעתדת להגשים עם הגרעין שלה בקיבוץ, והתברר שאפילו בת יחידה להוריה כמוני. הקשרים התהדקו, במיוחד, כשנפגשנו לאחר שנים בצפית וניסינו ללמוד יחד על טיבו של החינוך הקיבוצי. התייעצנו בלי סוף על כיתות מאתגרות ועל נערים שקשתה עליהם הדרך. נהייתי תמיד מתמיכה של רותי ומעצות חכמות ומעמיקות. היא עבדה עם כל הלב ועם כל הנשמה, ואירועים בצפית היו מדירים את שנתה. ניהלנו שיחות ארוכות אל תוך הלילה. צר המצע מלפרט כאן את כל קורותינו... השותפות הזאת הולידה חברות. העבודה התובענית, חדר המורים התוסס והשיחות בו, רק חיזקו את הקשר. דיברנו על הכול. למדתי הרבה מחוכמת החיים ומהידע המעמיק של רותי בספרות ובתנ"ך, אבל גם בתחומים אחרים, החל מעצות למתכונים, לבישולים, לבגדים, ליחסי אנוש ועד לשיחות נפש ככל ששתי חברות יכולות. בני הזוג שלנו הצטרפו גם הם לקשר. הפרישה מצפית הייתה לרותי קשה. במיוחד הפרידה מהמגמה שהייתה בבת עיניה, ואותה טיפחה בחריצות ובמסירות אין קץ. כשהתאוששה, מצאה לה עיסוקים חדשים, ובחלקם השתתפתי: כתיבת סיפורי חיים, חוגי ספרות, אירועי תרבות, קרמיקה, ועוד. הרבה פעילות, הרבה רצון למצות את החיים. רותי, חברתי היקרה, רעיה, אימא, מורה – כל-כך חבל! בכל-כך הרבה דרכים צעדנו יחד. אני נפרדת ממך היום בכאב, ואומרת - אשרי שזכיתי לחברה כמוך! משה, אילון, חגי, נדב, עפרה, בני הזוג והנכדים האהובים - אנו בטוחים ששאתם מרותי הרבה כוחות והשראה. נחמיה ואני אתכם בצער הגדול. רותי, ננצור אותך בלבנו תמיד - באהבה. יהי זכרך ברוך.

דורית פרידמן כותבת לרותי

אהובה, ידידת נפשי ושותפתי לאהבות, לכאבים ולשמחות, קולגה יקרה לי, בשבועות נולדת, במוצאי פסח הלכת לעולמך, אישה של חגים ומועדים. קיבוץ נחשון לדורותיו חב לך שנים של עשייה ושל תרומה בלתי נלאית לתרבות ולשמירה על מסורותיו, אבל ובשמחות.

איך אפשר שלא תזכי לחגוג את חג השבעים לנחשון, שכה עמלת על קיומו. רותי, כל-כך הרבה שעות חיים צברנו יחד, כל-כך הרבה אני חבה לך, כמה היית פה בשבילי וכמה עוד רציתי אותך פה, עוד רצינו אותך פה איתנו, כולנו. הקשר העמוק בינינו התחיל ב-28 באוגוסט 1990, יומיים לפני פתיחת שנת הלימודים, כשחזרתי מחו"ל ואת חיכית לי בפתח ואמרת:

"דורית, חסרה לנו מורה לשתי כיתות י"א. חייבים אותך."

לא תכננתי להיות מורה בבי"ס. אפילו לא ניגשתי ללימודי הוראה. רותי שמעה והבטיחה: "צריך ללוות רק את שתי הכיתות האלה לבגרות. כיבוי שרפות. אני אעביר לך את כל מערכי השיעור, דרכך תהיה סוגה בשושנים," – במילים האלה ממש – "רק בואי".

נרתמתי, ומיד נכבשתי באהבת המקצוע ובזכות הגדולה שבהנחלתו לנוער, ונשארתי לעבוד לצד רותי למשך קרוב לשלושים השנים הבאות בצפית, שהייתה לשתינו לבית שני.

רותי שילבה אותי גם בהוראה במגמת הספרות שהיא יזמה והקימה וניהלה בצפית, במשך שנים של ריכוז סקטור ספרות. כך לימדנו, לסירוגין, מאות תלמידות ותלמידים, חלקם משותפים לשתינו - היא במגמה ואני בכיתות, או להפך. יחד גידלנו את בנותינו מינקות, בקבוצת תות. כשהן הגיעו לצפית, רותי לימדה את רוני שלי ואני לימדתי את עפרה שלה. ועפרה, שלמדה אצלי בכיתת האם, למדה אצל אימא שלה במגמת הספרות, כמו שרק הן יכולות. אימא ובת, שתי שוחרות תרבות וזוללות ספרים סקרניות וחכמות שכמותן. רותי הייתה מורה נפלאה, כזו שמעצימה את תלמידיה באהבתה אותם ואת המקצוע, כזו שמצמיחה מורים צעירים וחדשים, מתוך נדיבות ונכונות אין קץ ללוות ולעזור, כזו שאי אפשר לשכוח. מורה לחיים. יחד נסענו להרצאות ולהשתלמויות מורים ולבילויים משותפים.

היציאה לגמלאות הייתה כפויה על רותי הר כגיגית. היא לא רצתה להיפרד מהתלמידים ומהצוות ומן ההוראה, והרגישה שהיא עדיין במלוא כוחותיה. אבל עד מהרה, לצד הסבתאות המלבבת, נגדשו עיתותיה בתכנים מרתקים, וביניהם, הרצאות לקבוצות ותיקים, שהתמוגגו מן המפגשים איתה, ואפילו יצירה בחומר ובצבע. בעיקר טורקיז, הצבע של רותי מאז ומתמיד, כמו עיניה.

אצל רותי תמיד היו הלב והבית פתוחים. היא ידעה להקשיב, להרגיש, להשתתף ולשתף, מתוך אכפתיות עמוקה, אמון וידידות אמת. כל הרצאה או מאמר שכתבתי, יכולתי להשמיע באוזניה ולזכות לקשב, לעצה ולחיזוקיה המפריים.

כשיוסי ואני הכרנו, רותי ומשה היו ראשונים להזמין אותנו אליהם למפגש שהיה נעים וטעים, כי רותי הרי ידעה לבשל ולאפות לא פחות משידעה ללמד ולהיות חברת אמת.

כן, החברות שלה, בראש ובראשונה עם שלומית, ובכלל, עם כל חברותיה הקרובות, הייתה אמיצה וחמה מאין כמוה ולימדה אותי על קשר ועל חום אנושי במיטבם.

אילן, חגי, נדב ועפרה, מי כמוכם יודע איזו אהבת נפש אימא אהבה אתכם, כמה התגאתה בכם, כמה דאגה לכם וכמה שמחה בשמחותיכם. הנכדים מילאו את לבה אושר. ואותך, משה, היא אהבה והוקירה עד בלי די. לא פעם שיתפה אותי בהערכה העצומה אליך, ובתודה שהיא חשה על המזל שנפל בחלקה, לחלוק איתך את חייה.

תמיד נפעמתי מהבית החם ומהזוגיות המכבדת שלכם.

לפני פחות מחודש עוד ניסינו, רותי, שלומית ואני, לתאם ביקור ניחומים אצל נעמי, שאחיה נפטר. לא שיערנו מהו שמתחולל בגופה של רותי.

כשמחלתה התגלתה, היא אמרה לי, "אני בסדר, רק קצת חלשה. מפנקים אותי. לקחתי לי מהספרייה כמה ספרים עבי כרס, כמו שאני אוהבת, כי יש לי עכשיו הרבה זמן לעצמי."

בבית החולים, רותי, רגע לפני שנחלשת מכדי להגיב על ההודעות שלי ביותר מאימוג'י של לב, ביקשת ממני שבפעם הבאה, כשאעלה לקבר של רוני, אמסור לה את אהבתך ואגיד לה שאת לא מפסיקה לחשוב עליה. אלה היו דבריך האחרונים אלי.

תראי כמה אתן קרובות עכשיו. מי יכול היה לנחש?

שמרי עליה שם בשבילי, אם יש בכלל מין שם שכזה, ואנחנו נשתדל לשמור כאן בשבילך, יחד עם הבנים, על עפרה ועל משה.

אוי, רותי, היה פה כל-כך טוב איתך.

תודה על הכול,

רותי כותבת לרוני פרידמן הנאבקת במחלת הסרטן

הקדמה של דורית פרידמן -

רוני פרידמן, בתה של דורית, גדלה בנחשון, בקבוצה אחת עם עפרה, בתה של רותי. בתיכון "צפית" למדה עפרה בכיתת האם עם דורית, ובמגמת הספרות, לצד רוני, עם רותי. רוני אהבה את הספרות ואת רותי, ורותי אהבה את בנות המגמה כולן, וקשריה עם רוני נשמרו עד יומה האחרון. חודשים ספורים לפני מותה של רותי, רוני נפטרה ממחלת הסרטן. את המכתב המצורף בזה כתבה רותי לרוני בעת מחלתה.

רוני ורותי טמונות זו ליד זו בבית הקברות בנחשון.

יהיה זכרון ברוך.

רוני יקרה!

מאחלת לך הרבה בריאות ואהבה ושוב בריאות, ומקווה שבתוך הקרב שבו את נמצאת ולוחמת בגבורה, תראי כל הזמן גם את חיוכה של רועת האוחים...

באהבה, רותי לב

...זוכרת את שלוש השנים המקסימות במגמה...

רועת האוחים

הרעש רב. הרעש רך. רק רגע של דממה צורמת.
וארץ אדירת מרחב שוב מדובבת את לבת.
את השדרות שעממו בסמק-סתו וזהב-רמץ
רוח לילה מלבה.

וריק הבית. ונרו מניע ספונים נכתל.
ורק בספר התמונות, אשר הודים כפר את הסף,
ענק שער עולה בקר, נזהם מרב בדידות וגדל,
אבל רועת האוחים חיכה אלי בין דף לדף.

נתן אלתרמן
מתוך: כוכבים בחוץ

אדם באמת אינו צריך – אמיר גלבו

אדם באמת אינו צריך אלא לספר אחד בחייו
כאשר כל חייו נקבצים לעיניו בספר הפתוח לעיניו
כאשר הוא קורא בו דף אחר דף ורואה לעיניו
איך יום אחר יום רדף כמו דף אחר דף
בספר הפתוח לעיניו.

ואף לא אחד נעזב וברחמים רבים נאסף

דף אחר דף

בספר הפתוח לעיניו

פתוח ספר חייו

ברחמים רבים נעזב.

רותי שני כותבת לרותי

כששלומית בישרה לי לפני כחודשיים על מחלת הלוקמיה של רותי קפאתי. רציתי להאמין שנוכל, בכוחות משותפים, להצילה. כל הודעות הווטסאפ והפרחים ששלחנו זו לזו שמורים עדיין בטלפון שלי. ומרגע שהשתלטה עליה וכבשה אותה הקורונה, הבנתי שכוחות חזקים ממני מאיימים וקורעים אותה באכזריות מכל אהוביה.

ההיעלמות של רותי מחיי הייתה כה פתאומית ומהירה עד שהפכה לבלתי נתפסת, ונשארתי קפואה עדיין. המילים שניסיתי לכתוב לזכרה, גם הן קפואות ולא אומרות הכול.

את רותי פגשתי לראשונה לפני 55 שנים. היה זה בקומונת "השומר הצעיר" ברמת-גן, בעת ביקורי שם את בתי. הכרתי בחורה צנועה, מסורה ונאמנה לעקרונות התנועה. אז נקראה רותי ורד ושנים רבות נקראה כך בפי.

היו לנו נקודות משיקות והצטלבויות רבות בדרכנו ולכן, עם חלוף השנים, התהדקו הקשרים בינינו עוד ועוד.

השם רותי היה משותף לשתינו. גדוד נחשון בתנועה היה אף הוא גאוותנו. ההגשמה בקיבוץ דרשה כוחות נפש רבים והזדהיתי עם כל מי שבחר בדרך זאת. שתינו למדנו ועבדנו באמונה ובאהבה שנים רבות בחינוך ובהוראה. חגי, בנה של רותי, ומיכל בתי למדו 6 שנים יחד באותה כיתה במוסד החינוכי, והפגישות בינינו נעשו תכופות יותר.

רותי הייתה מורה לספרות של חלק מילדיי. התפעלתי תמיד מחומרי הלמידה היפים והאיכותיים שהיא גילתה להם. הרגשתי שהשקיעה בהוראת הספרות את כל נשמתה.

המצע צר מלהכיל את סיפורי הקשרים בינינו, את הפגישות התכופות שלנו בנחשון וברבדים. רותי הייתה חברה נאמנה, הייתה יתד חזקה לבית ולמשפחה המפוארת שבנתה עם משה היקר. כל תחום שנגעה בו היה יקר לה, והיא חתרה להגיע עד קצהו, גם אם היה הקצה רחוק. ההישגים היו לה כזרי דפנה: משפחה, הוראה, חינוך, חוגי למידה והעשרה לעצמה, פיסול בקרמיקה ועבודה בהתנדבות עם נערות במצוקה. האדמה שפערה את פיה ובלעה לתוכה, ללא רחמים, את רותי היקרה, פערה חלל עמוק ורחב בלבי ובלבבות רבים שאהבוה ולא מוצאים מזור לכאבם.

מי ייתן וידע איש-איש מאיתנו לאמץ לו חלקים שאהב ברותי ולהנציח אותם בדרך חיינו. זו תהא נחמתנו. תנחומי למשה, אילן, חגי, נדב ועפרה היקרים, שמרו על עצמכם למען אמא ושאו עמכם לכל מקום את הצידה המופלאה שציידה בה אתכם. תהא נשמתה צרורה לעד בצרור חיינו.

מורי סקטור ספרות וכל צוות "צפית" נפרדים מרותי

עם סיום שנה"ל תשע"ג, יוני 2013

לרותי היקרה, הצעירה ברוח, הגמולה מהוראה אך ורק משום גילך המוציאך לגמלאות,

אנחנו מציינים היום, בהתרגשות, למעלה משלושים שנות קריירה של הוראה וחינוך, שמגיעות היום אל קו הסיום באקורד של ניצחון, כשכוחך עוד במותנייך. ניצחון, משום שאף לרגע לא אמרת נואש, והכול עשית מתוך שמחת הקימה בבוקר אל עוד יום עבודה; משום שעד לשיעור האחרון לימדת מתוך שתי אהבותייך הגדולות - אהבת הספרות ואהבת תלמידייך; משום שאילו היו הדברים תלויים בך, כלל לא היית נעצרת. נכון, אין דרך שמחה להיפרד ממי שאוהבים, ממה שאוהבים, אבל מי יודע אם אין זו היפה בדרכים - לדעת שיכולת עוד ושהאילוץ הוא מבחוץ.

רותי, את דוגמה ומופת לתרבות של קליטת קולגות - מורת נבוכים. רבים מאיתנו חבים לך את כניסתם הסוגה בשושנים אל מחצות ההוראה ב"צפית", ואני ביניהם. באיזו רוח טובה פתחת את ליבך, את מחברותייך ורשימותייך, את ניסיוןך ואת ביתך - לשתיך ולהשתתף, להכיל ולהצמיח ולאתגר יחדיו עוד ועוד צאן מרעית.

מניסיוןך המצטבר, כולל האדלרייני, למדת ולימדת אותנו, כמו את תלמידייך, להתמודד עם יוצאי דופן, מוציאי הרוחות ממפרשים, לבל ניטרף בסערות הרגש, וכמו מגדלור סימנת לספינותינו, הטועות פה ושם, את הדרך, להיחלץ ולשוב לחוף מבטחים.

שנים ארוכות ומרשימות של חיבור סימביוטי ל"צפית" בהוראת ספרות, של מאבק על כבודו של המקצוע ועל חשיבותה של הספרות לנפש הצומחת, שנים של ריכז הסקטור, של הקמת המגמה וקיומה, של הנחיית עבודות גמר, כולל טעימה של חינוך, מפנות לך השנה את מקומן להמשך הורות, לסבתאות שכבר יצאה לדרך, לצמיחה אישית וליצירה - כתיבה, קרמיקה, בישול, והנחיית מבוגרים בסיפורי חיים ועוד-ועוד, תרבות ומוסיקה מלוא החופן, וכמובן - חיי חברה יפים וענפים.

רותי, שמרי על עצמך, שמרי על קשר והתברכי ביבול המפואר של מפעל חיים של ממש. רק אנשים כמוך עשויים להעניק השראה לבאים אחריהם, ולטעת בהם את חדות המקצוע.

אוהבים אותך, מתברכים בך ומאחלים לך שמחה ובריאות באשר תפני.

נעמי הלוי כותבת לרותי

שלום לך רותי.

ההמשך הטבעי הוא, כמובן: מה שלומך? ומה קורה? והבריאות? הילדים והנכדים? אבל אז הלב והתודעה מנחיתים אותי על הקרקע הקשה. כבר לא אוכל לשאול לשלומך, ולא אוכל להחליף עמך פיסות מידע על מה שקורה לנו.

אז אספר לך מה קורה לנו. שאנו, אבלים ועצובים, מנסים להבין ולעכל, ואת כבר במקום אחר, רחוקה כל כך וגם קרובה כל-כך.

אני מדפדפת בספרי שירה, כמו שהיינו עושות תמיד בזמנו, ומחפשת טקסט מתאים לזמן ההזוי הזה, לפרידה ממך. הדפדוף בספרים מקפיץ לי מיד את קולך המהדהד ברמה באחזני, את עינייך הבורקות ואת תנועות ידייך הנלהבות בעת שאת קוראת ומנתחת שיר או סיפור.

כל שיר מזכיר לי משהו ממך: את השעות הבלתי נספרות שישבנו ביחד להכין יצירות לשעורים, ישיבות הצוות בצפית, פגישות בביתך הנעים והחם על קפה או ארוחה טעימה, ואת הרגעים הנפלאים שסתם היינו חברות.

הכרנו לפני עשרות שנים. עשינו כברת דרך משותפת ארוכה, רצנו ביחד את ריצות המרתון להגיע ליעדי הברגות ותוכניות הלימודים. היית בשבילי דמות עתירת ידע, מקור סמכות מקצועית ושותפה מלאה.

הספרות וההוראה היו אהבת חייך, ועשית זאת בתשוקה ובשמחה. גם בזמן עבודתך בצפית, ולא פחות מזה בשנים האחרונות, לא שקטת על שמרייך. השתלמת, פתחת ערוצים וכיוונים חדשים, הדרכת, הנחית קבוצות, הרחבת אופקים לך ולאחרים.

תמיד עסוקה, פעילה בקיבוץ נחשון, תמיד בעלת יחמות. תמיד אם ורעיה דואגת, ממלאה את כל צרכי המשפחה.

במהלך השנים נרקם בינינו מארג ידידות וחברות עמוק. אין לך מושג כמה תחסרי לי ולכל אוהבייך. לו היינו יושבות עכשיו והייתי שואלת אותך: "אז מה אני עושה עכשיו, רותי?" היית בטח מיעצת לי לשבת ולכתוב את מחשבותי. לייצר מהכאב סיפור, או שיר. כי הרי שתינו למדנו שהיצירות הגדולות נכתבו מתוך כאב גדול.

אז כתבתי לך מכתב, ואת סיפור חייך יהיה מי שיכתוב. הותרת אותנו המומים, אבל גם השארת מורשת ומטען גדוש של עשייה, שיהיו לנו להשראה בהמשך.

מתגעגעת אלייך מאוד.

הספד של נועה מר (לשעבר תלמידה מבית ניר)

אילן שלום,

עם היוודע לי דבר הליכתה של רותי והעצב הגדול בעקבותיו, התחברו להן מילים לסך משפטים על מי ומה שהייתה עבורי. מבקשת לשלוח אותם אליכם, בתקווה לא להעמיס על כאבכם. מי ייתן ויימצא בם מעט נחמה.

רותי לב, המורה שלי לספרות.

כל-כך הצטערתי לשמוע על לכתה בטרם עת.

מעולם לא פגשתי בה מחוץ לכיתה. עברו מאז שלושים שנה, ובשבילי היא עוד בכיתה, צועדת הלוך ושוב לרוחבה, מתנוודדת ומתעמקת, כולה כוונה. כתפילה. יד אחת מחזיקה ספר פתוח, היד השנייה מטיילת הלוך ושוב לאורך אחת המחרוזות שתמיד ענדה והיא קוראת לנו.

קוראת לנו לבקר בעולם המופלא שגילתה.

מלווה אותנו לשער, מראה לנו שהוא פתוח ושמעברו נפרשת דרך.

לא מגלה לנו שכולם עוברים ונפגשים בה, גיבורים וגיבורות - כל הלכי הנפש.

את הסוד, בגדולתה, השראתה וטוב לבה, השאירה לנו לגלות בעצמנו.

בתוך עצמנו.

יש מתנות שערכן רק עולה, יופיין מתגלה, טעמן משתבח ומהותן מזדקקת

עם הזמן - עם הדרך.

מתנה כזאת קיבלתי מרותי לב, המורה שלי לספרות.

תודתי לה. חיה מאז ותחיה בתוכי לעולם.

יהי זכרה ברוך.

קיבוץ נחשון 1970.

מטפלת התינוקות נעמי לקחה את אילן על זרועה ואמרה בקולה הצורמני: "תגיד שלום לאימא, אנחנו הולכים לבית התינוקות".

קפאתי. רציתי לחטוף את התינוק הקטן, שרק כרגע עבר טראומה, מידיה. קולי לא נשמע לי. ידי לא הושטו לעבר בני. רגלי לא צייתו.

האורחים שבאו ל"ברית המילה", המשיכו למלמל ברכות ואיחולים ולהביע התפעלות מן התינוק החסון והחמוד, בנו הבכור. הם המשיכו להתכבד ממגשי העוגות שמילאו את החדר הקטן, לשתות מבקבוקי המיץ. אולי גם להם נדמה היה שזהו סדר העולם – מקומו של תינוק בבית התינוקות של הקיבוץ... וככה, הרי יקל על הוריו לארח את הקרואים שבאו לברית. הסתכלתי סביבי בחוסר ישע. מי יכול היה לבוא לעזרי? לא אבי, סב גאה לנכד ראשון, שנכח במעמד עם אשתו השנייה, לא משה, בן זוגי שגדל בעצמו בחינוך הקיבוצי, לא הוריו האהובים, אבנר ופנינה, שהגיעו ממעוז חיים הרחוקה. הם גידלו את ארבעת ילדיהם ב"חינוך המשותף" ושמחו מאד שבנם הבכור התחתן עם קיבוצניקית שרופה וממשיך את השושלת הקיבוצית.

שרירי פני כאבו כשגייסתי את כל כוחי לחייך לסובבים אותי ולהודות על הברכות והמתנות. חיכיתי בקוצר רוח ובגרון חנוק מדמעות שיסעו לבתיהם ויאפשרו לי לרוץ לבית התינוקות לבני הקטן.

לאט-לאט התרוקן החדר. כשכל גופי דואב והחולצה הרטובה נדבקת לעורי, שירכתי את רגלי במעלה הגבעה הירוקה לבית התינוקות.

נעמי עמדה ליד הכיור, עסקה בשלה ולא הנידה עפעף. נכנסתי לחדרו של אילן. הוא שכב בשקט כשאגרופו הזעיר קמוץ. רק כשהתיישבתי ליד מיטתו, החלו הדמעות לזרום.

רותי לב

אסא ברק כותב למשה

משה, קיבלתי בתדהמה ובצער עמוק את ההודעה על מותה של רותי. רותי הייתה עבורי חברה ושותפה לעבודה חינוכית לאורך שנים ארוכות בצפית. היא הייתה מורה מעולה ומשמעותית בכיתות שחינכתי, ובעשרות כיתות נוספות. מגמת הספרות שהקימה וניהלה עד סיום עבודתה, הייתה מפעל חיים ואחת ההצלחות הפדגוגיות החשובות בביה"ס. מאד הערכתי אותה ושמחתי לכל מפגש איתה. זכור לי לטובה המסע לפולין, כשנסענו יחדיו כמלווים. משה יקירי, יכולתי להמשיך ולהזכר בעוד הרבה אירועים משותפים עם רותי. אסתפק בעוד שני דברים אישיים: שלוש בנותי זכו ללמוד ספרות אצל רותי. שתיים מהן במגמה. הן אהבו אותה מאוד ואפילו העריצו. קרן, בתי השנייה, אמרה לי תמיד שרותי הייתה המורה הכי טובה ואהובה עליה בצפית. היא הגדירה אותה כמורה לחיים. היא גם הנחתה אותה בעבודות הגמר שלה. השפעתה של רותי הייתה כל-כך משמעותית, שבזכותה היא עשתה תואר ראשון בספרות. דבר נוסף, רותי אהבה לספר לי ולערב אותי בפעילויות שלך ושל ילדיכם. היא הייתה מאוד גאה ומפרגנת לך בתחום המקהלות ובהתפתחותם וצמיחתם של ילדיכם. טבעי היה שהיא שיתפה אותי בגאווה במיוחד בהישגיו המוסיקליים של נדב. עצוב, עצוב מאוד. עצוב לי שלא אוכל להגיע להלוויה. בידדות

תהיה לי משפחה גדולה. תמיד ידעתי, תמיד השתוקקתי.
הורי באו ממשפחות ענפות שנכחדו. גדלתי כבת יחידה להורים מבוגרים. אמי נפטרה כשהייתי צעירה, ונשארנו אבא ואני. לאחר שנישאתי הצטרף אבא למשפחה שהקמתי, בא לחיות איתנו ב"נחשון", חכה מכולנו, כולל הילדים, לטיפול וליחס אוהב...
"אני רואה כאן בעיה," בישר לי בקול חמור ומאופק דר' דרייזין, אל מול מסך האולטרסאונד המהבהב, כשהוא מעביר את המכשיר על בטני, שבתוכה עובר קטן (וכבר אהוב) בן ארבעה חודשים.
לא האמנתי למשמע אחזני. שלושת ההריונות שקדמו לזה האחרון התנהלו על מי מנוחות. אילן, חגי ונדב נולדו יפים ובריאים.
עוד חמישה חודשים מאז אותו יום נשאתי את העובר, את בני הרביעי.
הרופאים לא אמרו דברים ברורים, כי בדיקות האולטרסאונד היו אז בחיתוליהן. אני ומשה נענו בין תקווה לייאוש ובין בדיקת אולטרסאונד למשנה. כבר התחלתי לדמיין את חיינו עם ילד פגוע...
ניסיתי להציע – הפלה, אבל המערכת הרפואית לא נענתה לכך, ולאחר תשעה חודשי היריון מלאים אכן, נולד לנו תינוק פגוע עם חוליה שסועה בעמוד השדרה.
מעוצם הכאב והאהבה ובגלל הידיעה שלא ישרוד, לא עצרתי כוח לראותו.
אחרי כמה ימים נפטר התינוק ואני חזרתי הביתה עם בטן ריקה, ידיים ריקות ולב מלא בכאב וצער.
חזרתי לחיי והתשוקה לילד נוסף הלכה ונתעצמה. בייחוד השתוקקתי לבת שלא הייתה לי אפילו שם הכנתי לה – עפרה.
עם "העפרה" - עלמת החן, אילת האהבים שמופיעה בשירת ימי הביניים - נפגשתי באוניברסיטה העברית, בשיעוריו של פרופסור דן פגיס על שירת האהבה בשירת ימי הביניים בספרד, וכבר אז החלטתי כי כשתהיה לי בת – זה יהיה שמה.
הרופאים ניסו להניאני מהיריון נוסף. "יש לך שלושה ילדים בריאים. אל תקחי סיכון", חזרו ואמרו שוב ושוב.
כעבור שלושה חודשים חזרתי מאושרת מבדיקת מי שפיר והלכתי לפגוש את משה שעבד בנגרית הקיבוץ.
למראה פני המאושרים, החל משה לרקוד ולפזז באולם הנגרייה הגדול והריק ולשיר בקול רם את אחד הלהיטים של אותם הימים - השיר "עפרה" של יאיר קלינגר ואורי אסף בביצוע מוטי פליישר.
אבי הזקן עוד זכה בשנה וחצי האחרונות לחייו להחזיק את עפרה בזרועותיו ולהשוויץ בפני חבריו, בני גילן, ב"נסיכה שלנו".

רינה ומוטקה כותבים למשה ולילדים

מוטקה ואני כבר הזכרנו בתנחומינו, בקצרה, את ה"כובעים" השונים של **רותי** ושלנו בקיבוץ. אני מעוניינת להרחיב מעט, בכתיבה, במקום להצטרף לזום.

מוטקה הכיר את **רותי** מימי הילדות בתנועה, בה מצאה בית חם, כמוצא למשפחתה המצומצמת. הוא העריך מאוד את הדעתנות ואת האכפתיות שלה, את תרומתה העשירה לתרבות בנחשון, ובעיקר את העמידה על עקרונותיה.

בקיבוץ, ה"כובע" הראשון, היה כהורים חסרי ניסיון. יהל שלנו, שרק נולד, הובא כנהוג, היישר אל בית התינוקות מבית החולים, ושוכן בחדר הקטן. אילן, לעומתו, היה תינוק חמוד, שכבר התקרב לגיל שנה, והיה בחדר השכן, הגדול יותר. ניצבו בפנינו ובפני **רותי** אתגרים רבים בגידול הילדים, כהורים טריים. למשל, ההתמודדות עם הקושי בהרדמתו של אילן בלילה. זוכרים את **רותי** יושבת סמוך לדלת חדרו הסגורה, במטבח של בית התינוקות, כשהיא מנסה למלא אחר הנחיית המומחה התורן, בכאב רב, כי הורה לה לא לגשת אל התינוק הבוכה - עד להירדמו...

מאוחר יותר, שיבצתי בשבתות בפעוטון של אילן, שם הקשר עם **רותי** היה על רקע תפקודי כמטפלת ועמה כאם, ולמדתי לאהוב את הקבוצה השובבה שלו...

ה"כובע" המשמעותי הנוסף היה בספטמבר 1974. **רותי** חברה כמורה לתמי נרקיס, שסיימה באותה עת את לימודיה ב"אורנים", ושאפה לנסות שיטת לימוד מהפכנית בנחשון, בסגנון הכיתה ה"רוג'ריאנית" - כיתה פתוחה, בה היו הילדים מתכננים בעצמם את המערכת הלימודית שלהם, ותפקידן של **רותי** ושל תמי היה ללוות אותם בכך. היו בכיתה פינות מפתות, כמו פינת המתכונים, שבאמצעותה הכינו הילדים מטעמים ואפו עוגות לכל ילדי הכיתה והצוות. משחקי למידה יצירתיים, פינות חקר למיניהן, פינת מדע ופינת חי, עליה הייתה ממונה מרים קלפנר, שגם הייתה מורה למוסיקה. מיטה הוצבה במרכז הכיתה, שהזמינה את הילדים להשתרע עליה כשהתעייפו, ולעיין באנציקלופדיות ובספרי העיון שגדשו את המדפים שלידה. היה אף חדר, שבמה גדשה את כל חללו, עמוס בתחפושות.

ילדי "שקד-חצב" היו ממחזים בו, בין היתר, את הסיפורים **שרותי** ותמי קראו להם בהמשכים, בהתאם לנושאים המגוונים שנלמדו.

למשל, בנושא "הנמלה" - חזו במעוף הכלולות, והמחזו את "צ'ונדולינו". בנושא הדואר - למדו כיצד כותבים מברק, הלכו לחזות באוטו הדואר האדום, ראיינו את אביטל מוצ'ניק ואת מוניו, שאף למרבה השמחה אפשר להם להדביק בולים, כתבו ושלחו מכתבים וגלויות "שנה טובה", וכן המחזו סיפורים כמו "ממלכת הבול".

רותי ותמי דאגו להקיף את הנושאים הנלמדים בכל התחומים - שהתבטאו גם ביצירה וגם במוסיקה. תמי הייתה ממונה יותר על הלימודים הריאליים, ו**רותי**, מאליו יובן, נטתה להומניים. היא נמשכה יותר לספרות ולתנ"ך, ואל הפינות המופקדות עליהם, כמו הוצאת מילים "קשות" מסוגות שונות, כרטיסי מילון, כתיבת יומנים, שירים, אגדות וסיפורים בהמשכים של הילד עצמו או של כמה ביחד, עם אפשרות לכרוך את הספרים שיצרו.

רותי ותמי אף הקפידו לערוך מפגשים של כל הילדים, כדי לחלוק רשמים ורעיונות, וליצור את תחושת ה"ביחד".

אני הייתי המטפלת של ילדי "שקד", ולאחר מכן העבירו אלי גם את ילדי "חצב". הכיתה הייתה במבנה של ילדי "שקד", ורותי אהבה מאוד-מאוד את ארוחות הבוקר שהכנתי, בעיקר את הסלט העשיר, שהיה חתוך "קטן-קטן", וכן מצא חן בעיניה שהנהגתי, שכל סועד נרשם וקיבל את הביצה בה בחר (האהוב ביותר היה "פוגי במלונה"). גם החלטתי, שבמקום לומר לילדים לפנות במנוחת הצהריים עם הפנים אל הקיר – לקרוא להם ספרים בהמשכים, בנוסף לספרי ה"השכבה". לשם כך קראתי עשרות, אם לא מאות ספרי ילדים, ובררתי את הטובים שבהם. כיוון שנוכחתי שרותי נהגה לקרוא ממש ללא הרף, כאחזת בולמוס ממש, נועצתי, כמובן, גם בה.

הבחנתי, שהיא לא ממצה את יכולותיה הגבוהות בצורת הלימוד הזו עם הילדים הצעירים. ניכר היה שהיא שואפת להמריא הלאה. לדעתי, גופה מחה בהתאם לכך, והגיב באופן תדיר בחולי בדלקות גרון. אחרי ארבע שנים של עבודה משותפת, הילדים עברו לצפית, ורותי פנתה להזין את האינטלקט הגבוה שלה בלימודים באוניברסיטה, ומשם המשיכה לצפית, בה זכינו, מוטקה ואני, ב"כובע" נוסף: קיבלנו את רותי כמורה לספרות נפלאה לאורית שלנו. לבנו היה שקט. ידענו שאורית נמצאת בידיים טובות ביותר. היא זכתה ללמוד ב"יהלום שבכתר" – מגמת הספרות הקסומה של רותי. ובאמת, היא פיתחה יכולת כתיבה מעולה, ממש משכמה ומעלה.

גם כאן, כשהמגמה הייתה בשיא פריחתה, רותי הביעה חשש שתיסגר, עקב ייחוס חשיבות יתר למקצועות "מעשיים" יותר...

יש לציין שכיום, אורית עובדת עם אילן במשרד הטכני, ואני מקווה, שתחלוק עמו, ממקור ראשון, את החוויה יוצאת הדופן בלמידה עם רותי.

"כובע" נוסף היה בעבודתי כמטפלת בקבוצת "ניצן", כשנדב היה בן שנתיים. כל ילד בקבוצה היה מאוד מיוחד בפני עצמו, אך הייתה תקופה שהילדים לא הסתדרו ביניהם. נדב גילה תסכול עקב כך, לכן נעזרתי, באחד מימי העיון, בפסיכולוגית, שיעצה לי לשבת עם כל ילד לחוד במשך עשרים דקות. וראה זה פלא – כשישבתי עם נדב, נפש נקשרה בנפש. גיליתי את הקסם המיוחד הצפון בו, וגם הוא מאוד-מאוד נקשר אלי. בהשכבה, תמיד רצה את תקליט "לילה טוב", ודרש שאשיר יחד עם התקליט, כדי שיהיה בטוח שאני עדיין לא הלכתי.

אחד מהשירים האהובים עליו היה "נומה-נום ילד קטן, נומה נום עצום עיניים. הסוסים החמודים, בוא יבואו בינתיים..." עד כדי כך נקשר אלי, שהיה מכריח את רותי לבוא להשכבה של אורית, כשלא השכבתי ב"ניצן", כדי לקבל חיבוק ונשיקת לילה טוב ממני...

רותי לא יכלה לשכוח זאת תקופה ארוכה. גם שנים רבות לאחר שסיימתי לעבוד עם נדב – הייתה מזכירה את האהבה העזה, יוצאת הדופן הזאת.

ה"כובע" הנוסף היה עם חגי. הפעם אני כמורה. הוא הגיע אלי בהיותו בכיתה ז', בשנת 1985, בגלל קושי במיומנויות הכתיבה, שהפריע מאוד לתפקודו בבית הספר, כי לא יכול היה להביא לידי ביטוי את העושר הרב הטמון בו.

פגשתי נער נבון במיוחד, עמוק כים, ומיד נוצרה כימיה בינינו, שסייעה מאוד לפתרון מהיר יחסית של הבעיה.

רותי הייתה ממש נפעמת ומלאת הכרת תודה. היא לא פסקה במשך שנים להעלות את העניין. בספטמבר 2013, פנתה אלי בקשר לרצונו של חגי להמשיך בלימודיו, וביקשה שאכתוב לו המלצה. לא הייתה שמחה ממני! כמובן שנענית ברצון.

בהמשך, גם שימשתי באותו "כובע", כמורה, לנכדה המקסימה, דנה. למדתי להכיר ולהוקיר את אילן ואת ענת – כהורים. והפעם, המפגש שלי עם **רותי** היה עם "סבתא **רותי**", שגילתה עניין רב בהתקדמותה של הנכדה, מתוך הרבה מאוד אהבה ואכפתיות.

כפי שאתה נוכח, משה, נקודות המפגש בינינו היו רבות ומשמעותיות. זכיתי להיפגש עם כולם, חוץ מעופרה, לצערי. אך כל מי שהכיר את **רותי**, ידע שהיא תמיד כל כך כמהה אליה, ואני משערת, שהיה להן קשר עמוק והדוק.

משה, אנו חושבים בלי הרף על **רותי**, עליך ועל ילדיך.

מנחשים כמה קשה לכם, כשאתם חפצים, כהרגלכם, להיוועץ בה, לפנות אליה כפי שהיה במשך שנים כה רבות – לפרוק, לחלוק בהתחבטויות, בכעס, בפגיעה, בתחושת השותפות בהתפעמות של רגע, בשמחה... ולך, משה, יחסר כל-כך להלך יחדיו בשדה, בשעת דמדומים עם חומי הכלב, להשיח את לבך תוך כדי – על הכול...

כמה תחסר לך, לילדיך – ולכולם.

משתתפים בצערכם.

אביב גרון, תלמידה של רותי, כותבת לעפרה

קוראים לי אביב גרון, אחות של רות. הצטערתי מאוד לשמוע על לכתה של אמך. מאוד אהבתי אותה והיא השפיעה עלי רבות ואשמח לשתף אותך:

הכרתי את אמך לראשונה דרך סיפוריה של רות. רות תמיד הייתה מלאת ביקורת על צפית, על המורים, אבל על רותי לב היא תמיד דיברה בהמון הערכה, אהבה והכרת תודה. רות תמיד אמרה שרותי פתחה בפניה עולם של תרבות וספרות, ואהבה את הדרך שבה היא לימדה. אני, בתור נערה, שמעתי את הסיפורים האלו ותמיד היה לי ברור שכשיגיע הזמן, ארשם למגמת ספרות כדי לפגוש את רותי. רציתי גם אני לטעום מכל החוויות שרות סיפרה עליהן.

ואכן, הגיע הזמן, ופגשתי את רותי המדוברת. בשיעורי המגמה של רותי הרגשתי שזה בסדר להיות אני, שזה בסדר "לחפור", שזה בסדר לדבר על רגשות, על תחושות ועל אסוציאציות משונות שעולות מהחומרים שרותי הפגישה אותנו איתם. מה שבכיתה הרגילה היה יותר קשה ותמיד הרגשתי שצריך להתחבא, להישמר ולא להגיד את הכול... אז אצל רותי, בשיעורים, הייתה תחושה שזה מותר ואף רצוי, ושכך ניגשים לנתח יצירת אומנות.

היינו חבורה של בנות ובן אחד, והקבוצה הזאת הרגישה מאוד אינטימית ובטוחה. זה כל-כך היה חשוב באמצע גיל ההתבגרות הסוער, שיש קבוצה קטנה כזאת, שבה זה בסדר להיות רגישה ו"חופרת", ושזה בסדר לרצות להבין ולדעת יותר.

ומה שעד היום מדהים אותי מאוד הוא, איך רותי הייתה מקשיבה לניתוחים שלנו, ותמיד הייתה לה תגובה של התפעלות והתרשמות מאיתנו. והכול היה מאוד אמיתי ואותנטי. לא חשבתי לרגע שהיא עושה את עצמה או מזייפת. זה מאוד חימם את הלב ועזר לתחושת הערך העצמי, והראה לי שיש לי דברים חשובים ויפים להגיד, וחבל שלא אשתף אותם עם העולם.

ועוד דבר נוסף שאני זוכרת מרותי. כשלמדתי אצלה, הייתי כמובן בגיל ההתבגרות, והיה לי קשה להתמיד, ולפעמים הייתי באה לשיעורים ולפעמים פשוט לא הייתי באה... ורותי אף פעם לא גרמה לי להרגיש לא בסדר, לא שפטה אותי, ולא איימה עלי בציונים או שתוציא אותי מהמגמה. תמיד כשהצלחתי להגיע לשיעור, היא נתנה לי תחושה שהכול בסדר ואיזה יופי שבאתי.

ואפילו אני זוכרת משפטים שרותי אמרה והם עדיין הולכים איתי:

יום אחד דיברנו על רם אורן ורותי אמרה לנו: "אני כמו פח זבל, קוראת הכול." "לא יודעת למה, אבל זה משפט שאני זוכרת עד היום... אולי כי מאוד התפעלתי מזה.

רותי גם אמרה תמיד ש"אומנות באה מכאב גדול" ונתנה לדוגמה את עמוס עוז, דליה רביקוביץ' ועוד... זה גם משפט שהולך איתי כל השנים האלה.

מאוד אהבתי את אמא שלך, והיא אישיות שהשפיעה עלי רבות ועיצבה את הדרך שבה אני קוראת ספרים ומסתכלת על העולם. אומנם היא כבר לא איתנו, אבל יש לה מקום גדול, חם וחי אצלי בלב, וגם אצל המון תלמידות שהיא נגעה בהן. אני רוצה מאוד להודות לאמא שלך על הכול.

שולחת לך ולמשפחתך חיבוק גדול ומשתתפת בצערכם ומקווה שלא תדעו עוד צער.

מיכל סממה, תלמידה של רותי, כותבת לעפרה

הי עפרה, זו מיכל סממה. הצטערתי מאוד לשמוע על רותי. עברו המון שנים מאז שהיא הייתה מורה שלי בצפית, אבל היא נשארה איתי בפנים, ורציתי לנסות ולכתוב לכם את זה בכמה מילים:

רותי לימדה אותי במגמת ספרות איפשהו באמצע שנות ה-90. כבר אז, וגם בפרספקטיבה של השנים שחלפו, היא הייתה בשבילי דמות אהובה, משמעותית ומעוררת השראה. השראה לחקירה, להעמקה, לעיסוק בנבכי הנפש, שהוא בלתי נפרד מיצירה ועשייה אמנותית.

אני זוכרת בבהירות, ובאופן שקצת מפתיע אותי, את השיעור הראשון שבו היא נעמדה בכיתה ואמרה שנלמד את נושא "ההיוודעות". קשה לי לנסח למה זה רגע מכונן, אבל הוא השפיע עלי עמוקות. משהו באופן שבו המסע הנפשי והמסע היצירתי שלובים זה בזה, למדתי לראשונה אצל רותי, ולקחתי איתי הלאה. רותי גילתה לי את המשורר דוד פוגל ואת "השירה המינורית" שלו. ואחר כך גם הנחתה אותי בעבודת הגמר שכתבתי עליו, "לזמן אקשיבה" - "עיונים בשירת דוד פוגל והתקבלותה" - ניסוח שלה שהרשים אותי. היא הובילה אותי במהלך די מורכב לנערה בגילי (כך הרגשתי), בין הספרותי להיסטורי, ובעיקר נתנה לי הרבה חופש ועצמאות במחקר ובניתוח של השירים, ואני מוקירה לה על כך תודה עד היום. מצאתי היום את העבודה, וכך כתבתי בה: "ותודה אחרונה, עמוקה וגדולה, לרותי, המורה והמנחה, שפתחה לפני את הפתח לעולם הספרות, אפשרה לי ללמוד מניסיונה ותמכה בי לאורך כל הדרך".

שמורה אצלי עד היום גם ברכת פרידה שרותי כתבה לי, כנראה בסיום העבודה, על גבי גלויה עם ציור של גוסטב קלימט. היא נפתחת בשיר של נתן זך.

אָני יוֹשֵׁב עַל שְׁפַת הַרְחוֹב
וּמִסְתַּכֵּל בְּאֲנָשִׁים.
הֵם אֵינָם יוֹדְעִים
שְׁאֲנִי בָהֶם מִסְתַּכֵּל.

הָאֵם כִּף מִסְתַּכֵּל בְּנוֹ הָאֵל,
מִבְּלִי שְׁנַרְגִּישׁ דְּבַר, מִבְּלִי שְׁנַבִּין,
מִבְּלִי שְׁנִשְׂאֵל?

אֵינְנִי יוֹדֵעַ.
יֵשׁ דְּבָרִים רַבִּים שְׁאֲנִי שׂוֹאֵל.
לְפִי שְׁעָה
אָני יוֹשֵׁב עַל שְׁפַת הַרְחוֹב
וּמִסְתַּכֵּל.

מחשבות חיכרונות נושאים אותי לעבר, לנקודת מפנה ראשונה בחיי. הצטרפתי כחברה לגדוד נחשון, קן צפון של תנועת השוה"צ בתל אביב. "כבר אינני יכולה לחכות, ולו יום אחד בלבד, אני משתוקקת כל-כך להיות בתנועה, ללכת בגאווה עם חולצה כחולה ושרוך לבן, להיות חלק מחבורה עליזה, להיות שייכת..." כך הרגשתי וחשבתי באותו יום שלישי מיוחל, כשנערה בוגרת, אחותה של חברתי לכיתה, הייתה אמורה לקחת אותי בפעם הראשונה לפעולה ב"קן" "השומר הצעיר", ששכן ליד רחוב ארלחורוב בתל אביב, די חוק מביתנו. והנה, אכזבה איומה, הנערה חלתה, ואני, ילדונת בכיתה ו', עומדת ברחוב התל אביבי הקטן המסתעף מרחוב שטריקר והדמעות מציפות את עיני. מאז ומתמיד השתוקקתי להיות בתנועה. תמיד ידעתי שאלך ל"השומר הצעיר". אבא ואמא היו שניהם חברי התנועה בפולבי שבפולין (לפי חשבוני, בשנים 1915 – 1920). בביתנו, שאינו משופע בתמונות המציגות את העבר ואת החיים "שם", יש תמונה ישנה של הורי, עומדים בתלבושת צופית מצחיקה במפקד תנועתו ולפניהם מדריך ובידו דגל. הבנות של ידידי המשפחה (שהיו עחבי קיבוץ עין שמר), הלכו גם הן ל"השומר הצעיר" ואני, הקטנה, צפיתי בהן בקנאה. לא סתם הרגשתי אכזבה ותסכול, לא פלא שהייתי כה מאוכזבת. שהרי הייתי בת יחידה לזוג הורים שאיבדו את כל משפחתם. בית, שהיו בו גם הרבה עצב מוסתר ומודחק, ובדידות. אבא ואמא, שהיו בנים למשפחות חסידיות, חרדיות, השליכו מעליהם את הדת על כל מנהגיה וסממניה. בחיינו היה ואקום שנוצר עם אובדן המשפחה ואובדן המסורת. בזיכרוני – ליל סדר ובו יושבים רק שלושה סביב לשולחן – אבא, אמא וילדה, ובמרכז, אכילת הכופתאות... ועוד – ערב יום כיפור, הרחוב עוטה לובן וחגיגות, ואני צופה בקנאה בילדים ההולכים לבית הכנסת... בית הספר וחברות הילדות לא מילאו פער זה. לא ייפלא, איפא, שכה ייחלתי וחיכיתי ליום שבו אלבש את החולצה הכחולה וחיי יתמלאו בתוכן חדש. בו ברגע, גמלה החלטה בלבי – לא אחכה, לא אוותר, אמצא בעצמי את ה"קן" – החלטה מפתיעה ונועזת של הילדה הביישנית והסגורה שהייתי. ואכן, שירכתי את דרכי, לזהטת ונחושה לאורך המסלול שאעבור בו שוב ושוב בשנים שיבואו. מרחוב פנקס לרחוב אבן גבירול, לרחוב באזל ומשם, לרחוב סוקולוב, עד שהגעתי, אחרי הליכה לא קצרה, לבניין הקטן (שהיה בעבר אורוות סוסים), ששכן בפאתי משק הפועלות. גייסתי תעצומות נפש כדי לגשת לחבורת הילדים הזרים שישבה על הגדר. לתדהמתי הבחנתי בעמוס ויורם מהכיתה שלי בבית הספר, רצים ומסתתרים מאחורי הבית (מסתבר שהסתירו את חברותם ב"השומר הצעיר", לא רצו שיקראו להם – קומוניסטים...).

אני, מכל מקום, ניגשתי לחבורה העליזה ושאלתי – "אפשר להצטרף?" ותוך כמה דקות הייתי חלק מה"חברה" והלכתי עם כל "הגדוד" ועם איציק המדריך לגינה קטנה, שבה נערכה הפעולה, ולמדנו את השיר "מי זאת לקראתי עולה, בואי אחותי כלה...".

בדרך הביתה, התוודעתי לחבורת הבנות שחלקן נמצאות איתי בקיבוץ עד היום הזה. ומכאן – תקצר היריעה מלספר – פעולות, ערבי שבת, ועדת תרבות, מחנות, טיולים, הכרות עם הארץ דרך הרגליים, ובהמשך, סמל בוגרים, גרעין, קיבוץ. חיי השתנו. כבר לא הבדידות של ילדה יחידה בדירה קטנה בתל אביב. עולם גדול של חברים, התלהבות נעורים,

"אולי תעבירי גם את המיטה שלך לתנועה", נחף אבא, עצוב ומרוצה כאחד. גאוות יחידה ממלאת את לבנו, "בעתיד נקים קיבוץ, נבנה את הארץ ונשמור על גבולותיה". בבח הסתכלנו על חברינו לכיתה, שהיו שייכים ל"חברה הסלונית". ימות השבוע נצבעו כחול. הלב דופק מהתרגשות, במפקד הפותח את הפעולה. "שומרים, חזק!" קורא המדריך ואני מצרפת קולי למקהלה - "חזק ואמץ!".

נועה גרס כותבת לעפרה על רותי

שלום עפרה יקרה,
זאת נועה גרס. אני זוכרת אותך ממקהלת שושן. אני כבר הייתי מהבוגרות כשהצטרפת, אבל אני זוכרת היטב את עדינותך ואת קולך היפה.
נשבר לי הלב היום, כששמעתי על מותה של רותי. למדתי במגמת ספרות בבית הספר, והיא הייתה מורה אהובה.
השיעורים איתה היו מרתקים. הזמן חלף בהם בלי להרגיש בכלל. השיעורים איתה היו ברמה אחרת, מאתגרים מחשבתית ומעניקים מרחב לחשיבה עצמאית. רותי הייתה מורה שהתייחסה אלינו בכבוד, כאל שווים, כאל אנשים שמה שיש להם להגיד הוא חשוב ומוערך.
אני המשכתי בתחום הומני כהיסטוריונית במקצועי. לרותי יש מקום חשוב בעיצוב האינטלקטואלי שלי. אני שולחת לך ולשאר המשפחה את תנחומי העמוקים ביותר. היא תישאר בלבי תמיד.

דגן קרן כותב על רותי

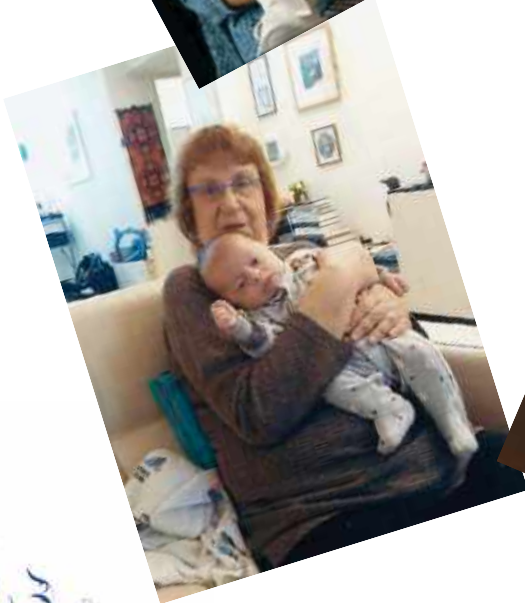
השבוע נפטרה מורתני האהובה לספרות מגמה, רותי. צפיתי דומע בלוויה בזום, וחשבתי, מה נשאר לי מהמפגש איתה, 25 שנים אחרי. לא יודע אם הם השירים של פוגל, הומו פאבר או התפסן, אבל אני חושב שבעיקר למדתי (גם) ממנה להיות בן-אדם בעולם מתעתע.
אני מאחל לכל תלמידי ישראל שכשהם הולכים לבית-ספר יפגשו שם מישהו כמו רותי, שייתן להם מצפן מוסרי, כי יותר מהכול, זה מה שאנחנו צריכים עכשיו.

רותי טל כותבת על רותי

הכרתי את רותי בבית הספר היסודי
"אהבת ציון" בתל אביב.
בכיתה ה' רותי יזמה ולקחה
אותי לפעולה בקן צפון
של "השומר הצעיר".
היא עשתה מעשה נבון וחכם.
מכיתה ה' ועד לסיום התיכון גרנו בשכנות טובה, היא ברחוב לואי מרשל ואני ברחוב הורקנוס.
רותי היא חברת ילדות שלא תישכח.
הקשר בינינו נותק מכל מיני סיבות אישיות,
ולפני שלוש שנים חזרנו להיות בקשר.
חבר מהכיתה יצר מפגש של המחזור
והחיבור היה מייד.
קשה לצמצם פערים, אבל נהייתי מכל מפגש שהיה לנו.
רותי נפרדה מאיתנו מוקדם מדי
ותמיד תהיה זכורה בלבי.

בערב יום כיפור (3/10) נערך במועדון ערב מרגש. על קירו הדרומי ניתלו התמונות של בנים וחברי נחשון, שהלכו לעולמם, מי בטרם עת ומי בערוב ימיו. **משה לב**, שאירגן את הערב, סיפר שהכוונה היא ליצור מסורת של ערבים מסוג זה, כשהאירוע המרכזי שלו הערב היה הצגת הנושא "סיפורי חיים", ע"י **רותי לב**. **רותי**, שיצאה לא מזמן לגמלאות, חיפשה עיסוק שיאפשר לה למלא את חלל הזמן שנפער בחייה. יחד עם **שלומית**, יצאה רותי לקורס בן שנתיים, של לימוד כתיבת "סיפורי חיים". במהלך הערב, היא סיפרה על עבודת הקבוצה, שכללה אנשים ללא רקע בתחום הכתיבה. **רותי** הקריאה חלק מהסיפורים שכתבו חברי קבוצתה, וריתקו במיוחד סיפורים שלה. אף **שלומית** הקריאה סיפור מרגש שכתבה, בשם "הקרמבו", וציינה שסיפורי חיים הם בגדר כתיבת "רסיס" מחייו של אדם, שמתברר כמשמעותי ביותר במהלך חייו. מובא כאן סיפורה של **רותי**, שהוקרא בפיה בערב זה: "עזבתי את הבית".

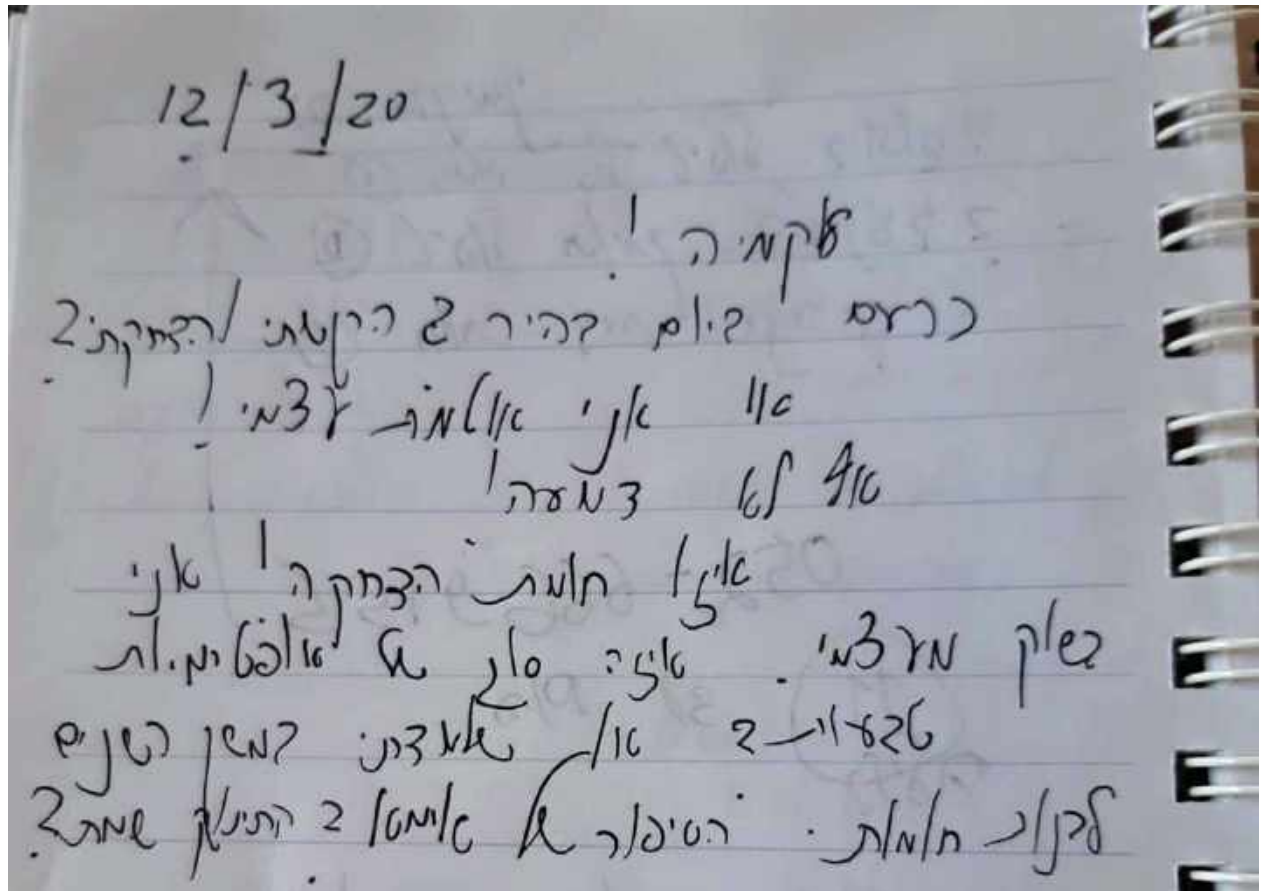
"רותי, שימי את הנעליים במרפסת של המטבח. עוד מעט אצחצח לך אותן". לא עברה שעה קלה והנעליים הנקיות והמצוחצחות חיכו לי בחדרי ליד המיטה. אבא הבריק אותן במשחה ובסמרטוט והן הבהיקו כאילו היו חדשות.

שבוע לאחר מכן, לבושה בנעלי עבודה ששכחו טעמה של משחה, עמדתי נבוכה ומבושת במחסן הבגדים של קיבוץ נחשון ("קומונה חברים" בשפתנו). איך, לעזאזל, מורידים מים בעזרת מגב? אצלנו בבית אימא שלי הייתה מנגבת כל יום את הדירה בעזרת סמרטוט טבול במעט מים, וגם כשחלתה, תפסה את מקומה מזל, עזרת הבית. והנה, מצאתי את עצמי מתמודדת עם שלושה דליי מים שנשפכו כלאחר יד על רצפת "הקומונה", ובידי מגב – כלי זר ולא מוכר. הרגשתי בגבי את חיוכן הלעגני קמעה של הקומונרית ושאר "נשמות טובות" שהסתכלו בלעג ובגינוי ב"הפועלת החדשה".

שעה רדפה שעה. המאוורר היחיד לא הצליח לייבש את הזיעה שכיסתה אותי. בושתי ונכלמתי להודות ש"בחיים שלי לא גיהצתי ולו גם מטפחת אף"...לאחר שהקומונרית הראשית הבחינה בכתם חום שהתפשט על הסדין שגיהצתי, נשלחתי "לקפל מגבות" בפינת החדר. "זו העבודה הכי קלה ופשוטה במחסן הבגדים".

אבל, יום העבודה נגמר סוף-סוף. השבת ירדה על הקיבוץ הטובל בירק ואורנים, ולמחרת, העירו אותי החברה בצהלה: "נוסעים לטייל". רכובים על עגלת טרקטור ישנה סבבנו בגבעות המקיפות את נחשון. הרגשתי שיכורה מחופש, מטבע, ממרחבים שנפרשו סביב, מריחות של דשא קצור, מערימת החברה שכמוני חגגו את ההליכה להגשמה, לקיבוץ, לעזיבת בית ההורים. את הטרקטור נהג קיבוצניק יפה בלורית שהגיע עם חבריו מקיבוץ גן שמואל הוותיק והמבוסס לעזרת הקיבוץ הקטן, הנאבק על קיומו... אפילו קירותיו של "צריף החמישייה" שעמד, על חמשת חדריו הקטנים והצרים, מאחורי המקלחת המשותפת, הדיפו ריח של אופק חדש ופתוח. סדרן העבודה הבטיח לי שהחל מיום ראשון, אעבוד ב"חדר האוכל"... לאחר שלושה ימים נסעתי לתל אביב להביא את שארית חפצי. דירתנו הקטנה ברחוב לואי מרשל בתל אביב נדמתה לי קטנה משהייתה. אימא הייתה שקועה בעולמה הפרטי והמסויט. אבא, היה עסוק, כהרגלו, בטרדות הפרנסה ובטיפול באימא... בלי צער נפרדתי מהבית, שהחנח בחודשים האחרונים, נפרדתי מהמחלה, מהעצב. גם מהפינוק של "בת יחידה" נאלצתי להיפרד...

כשהגעתי לתחנת האוטובוס שיצא מדי יום ביומו בשעה שלוש ועשרים לקיבוץ נחשון פגשתי את יוסן, "ותיק" בן שלושים, שכבר נפגשתי בו בשבילי הקיבוץ. "את באה הביתה?" שאל בטבעיות, "כן", ענית, כשלבי מפרפר, "אני נוסעת הביתה. מתי כבר יגיע האוטובוס?"

לוקמיה

קרעם ביום בהיר? הרגשתי והדחקתי? או אני אוטמת עצמי?

אף לא דמעה!

איזו חומת הדחקה! אני בשוק מעצמי. איזה סוג של אופטימיות טבעית? או שלמדתי במשך השנים לבנות חומות. הסיפור של אמא? התינוק שמת?

רותי נפרדת...

משפחה יקרה,

אלף, אני רוצה להגיד לכם שאני הכי אוהבת אתכם בעולם.

מרגישה את האהבה שלכם מחזקת אותי.

אבל, אם יגיע רגע שלא יהיה די בזה ובטיפול הרפואי, מבקשת שתשחררו אותי בקלות בלי מכשירים פולשניים.

כרגע אני מונשמת באופן לא פולשני אבל מירבי ומקווה לטוב.

אני נורא מבקשת שתתאחדו כמשפחה אפילו אם המנהלת כבר לא תהיה.

בייחוד סביב אבא המקסים וסביב עפרה.

היו לי חיים נהדרים ולכל דבר מגיע סוף.

מקווה שאני כותבת את זה ליתר ביטחון..

